

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня магістра

на тему:

«Політико-дипломатичні аспекти врегулювання російсько-українського
конфлікту»

Виконав студент 2 курсу, групи ММв-2
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини»

Ступак Василь Володимирович

Керівник – д.п.н., проф., завідувач кафедри міжнародних відносин
Сидорук Тетяна Віталіївна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № _____ засідання кафедри міжнародних відносин від
_____ 2021 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Сидорук Тетяна Віталіївна

м. Острог – 2021

Зміст

Вступ.....	4 ст.
Розділ 1. Аналіз політико-дипломатичних аспектів врегулювання російсько-українського конфлікту в 2014-2019 роках.	
1.1 Поява та діяльність Тристоронньої контактної групи у період до Мінських домовленостей.....	10 ст.
1.2 Плани врегулювання російсько-українського конфлікту на тлі активної фази ведення бойових дій на Донбасі в червні-серпні 2014 року.	
1.2.1 План Порошенка.....	15 ст.
1.2.2 План Путіна.....	16 ст.
1.2.3 План Меркель-Путіна.....	18 ст.
1.3 Погодження та імплементація Мінських домовленостей.....	20 ст.
1.4 Перемовини в Мілані та передумови появи Нормандського формату переговорів.....	26 ст.
1.5 Вплив Нормандського формату перемовин на врегулювання російсько-українського конфлікту.....	32 ст.
Висновки до розділу 1	39 ст.
Розділ 2. Дипломатичні методи розв’язання російсько-українського конфлікту під час каденції Володимира Зеленського.	
2.1 Відновлення Норманського формату, перспективи розмороження процесу врегулювання конфлікту.....	43 ст.
2.2 Кримська платформа, її ефективність та роль.....	49 ст.
Висновки до розділу 2.....	58 ст.
Розділ 3. Сценарії врегулювання російського-українського конфлікту політико-дипломатичним шляхом у 2021-2030 роках.	
3.1 Угода «Мінськ-3» - варіант реанімації Мінських домовленостей.....	62 ст.

3.2 Німецька модель вирішення російсько-українського конфлікту.....	72 ст.
Висновки до розділу 3.....	76 ст.
ВИСНОВКИ	
Список використаних джерел та літератури.....	78 ст.

ВСТУП

Актуальність теми обумовлена довготривалим та затяжним конфліктом, у ході якого українською стороною було втрачено більше 10 000 осіб, поранено близько 50 000 осіб та втрачено 5% власних територій. Активні бойові дії призвели до того, що територія Донбасу вважається, на сьогодні, місцем з найбільшим ступенем мінування території у світі, що робить дану територію найнебезпечнішою. Семирічний конфлікт в Україні та приклади подібних конфліктів в інших державах показують, що вирішення силовим методом призводить до більш затяжної боротьби та ще більшої кількості жертв. Фактично будь-які подібні конфлікти у кінці-кінців завершувалися переосмисленими та рівноправними політико-дипломатичними перемовинами в ході яких вдавалося знайти необхідні точки дотику з метою встановлення миру, припинення кровопролиття та відновлення територіальної цілісності. Таким чином, дана тематика дослідження вимагає постійного аналізу та пошуку нових методів розв'язання даної проблеми і буде залишатися ще протягом довгого періоду актуальною в українському та закордонному науково-політичному співтоваристві.

Аналіз стану розробки проблеми. Ключові аспекти вирішення аналізу політико-дипломатичних кроків з врегулювання даної проблематики та пропозиції по розв'язання конфлікту недостатньо висвітленні в українському науковому просторі. Більшість з подібних публікацій відбувалися на інтернет сторінках ЗМІ. Проблематика Мінських угод була досліджена Забіяном В. у статті «Мінські угоди: виконати не можна розірвати?», Поповичем Д. «Зачарований Мінськ: довга дорога до миру», Лашенком О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває», Ремовською О. «Дорожня карта» Мінських угод не є інструментом миру». Тим часом юридичний аналіз суті даних домовленостей був наданий экс-судьєю Конституційного суду України, першим генеральний прокурором України Віктором Шишкіним у статті «Мінські угоди не є обов'язковими для України,

оскільки не ратифіковані у парламент». У напрямку врегулювання російсько-українського конфлікту є праця доктора юридичних наук Георгієвського Юрія «Мінськ-3: як повернути тимчасово окуповані території?».

Якщо оцінювати закордонний сегмент аналізу даної проблематики, то науковці більш сконцентровані в дослідженні російського-українського конфлікту на регіональному чи глобальному рівні, включаючи ряд інших міжнародних акторів. Маргарет Пагано (Margareta Pagano) у праці «Land for gas: Merkel and Putin discussed secret deal could end Ukraine crisis», описувала сценарій можливої внутрішньої домовленості між А. Меркель та В. Путіним у ході якої відбувся б обмін територій України на російський газ, що в свою чергу сприяло б енергетичній безпеці ЄС. Америкаський професор Александр Мотиль (Alexander J. Motyl.) у праці «What Ukraine Can Learn From Germany's Cold War Divisions» здійснив порівняльний аналіз об'єднанню ФРН з теоретично можливим сценарієм подібного возз'єднання українських територій. З боку впливу інших акторів на врегулювання даного конфлікту є дві роботи: Стефана Вагстиля (Stefan Wagstyl) у праці «German diplomacy: Dominant by default», у якій він здійснював аналіз німецької дипломатії, через її ключової ролі в миротворчому процесі в Україні; Річарда Гована (Richard Gowan) у роботі «Can the United Nations Unite Ukraine?», у ході якої він провів аналіз впливу введення миротворчої місії ООН в Україну. Владіславом Девідцоном (Vladislav Davidzon) у роботі «Ukraine rules out a return to Minsk peace talks as Putin tightens his grip on Belarus» був проведений вплив зближення Росії з Білоруссю на процес відторгнення українським політичним естеблішментом проведення далі зустрічей ТКГ у Мінську, а також про необхідність створення якісно нового формату, оскільки даний уже не може відповідати потребам української сторони, через відсутності незаангажованості у сторони-приймання.

Мета дослідження полягає в аналізі ключових політико-дипломатичних кроків врегулювання російсько-українського конфлікту. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- проаналізувати діяльність ТКГ у період з червня 2014 року по вересень 2014 року;
- дослідити умови та результати підписання Мінських домовленостей;
- здійснити оцінку обставин, у ході яких відбувалися підписання домовленостей;
- проаналізувати перебіг та результати перемовин у Нормандському форматі;
- оцінити вплив проведення саміту «Кримська платформа» на міжнародній арені, через призму відновлення територіальної цілісності України;
- проаналізувати перспективи врегулювання конфлікту через нові Мінські домовленості («Мінськ-3»);
- здійснити оцінку перспективи імплементації німецького досвіду об'єднання держави в теперішній ситуації України.

Об'єктом дослідження є російсько-український конфлікт. **Предметом** дослідження є – Політико-дипломатичні аспекти врегулювання російсько-українського конфлікту.

Теоретико-методологічна основа дослідження. У дослідженні знайшли застосування метод аналізу та синтезу джерел та матеріалів, метод переходу від абстрактного до конкретного та метод case-studies. Контент-аналіз застосовувався при роботі із зовнішньополітичними документами, а при дослідженні ходу проведення перемови та підписання домовленостей використовувався метод кластерного аналізу.

Хронологічні рамки дослідження окреслюються періодом від перших спроб політико-дипломатичного регулювання російсько-українського

конфлікту з появою першого складу ТКГ та їх зустрічей. Верхня межа зумовлена сучасними подіями міжнародних відносин.

Географічні рамки охоплюють територію України станом до 2014 року.

Джерельна база дослідження. Центральну роль у проведенні дослідження займає нормативно-правова база, а саме: угоди, протоколи, меморандуми та Резолюції ООН. Не менш важливим джерелом є ком'юніке хочу проведення перемовин у Норманському форматі.

У роботі використані урядові сайти України: сайт МЗС та ВРУ, а також урядовий сайт МЗС Російської Федерації, де публікувалися позиції та оцінки різним подіям на міжнародній арені пов'язаних із російсько-українським конфліктом.

Зважаючи на специфіку роботи, важливе значення мають і статистичні дані про перехід бойових дій у період 2014-2018 років, отриманих завдяки досліджень інтернет видання «Слово і діло». Надзвичайно важливим джерелом інформації є ЗМІ, яка виступала головним джерелом перебігу подій та отриманню оцінок політичних еліт різних держав щодо ситуації, котра виникла в Україні. ЗМІ можна розділити на українські, російські та міжнародні; до першої категорії відносяться такі видання: «Український тиждень», «Сьогодні», «Укрінформ», «Ваша свобода», «Українська правда», «24 Канал», «Слово і діло», «Суспільне», «УНІАН», «Гордон» та «Минула та Теперішнє»; до другої категорії: «Regnum» та «Коммерсант»; до третьої категорії: «Радіо Свобода», «Foreign Policy», «Independent», «Financial Times», «BBC» та «Deutsche Welle». Також важливим є внесок аналітичних центрів, у роботі використовувалися напрацювання від «Atlantic Council», «UACRISIS» та Центру дослідження соціальних комунікацій НБУВ.

Джерельна база є достатньо репрезентативною, що дозволило висвітлити проблематику дослідження.

Практичне значення магістерської роботи передбачає можливість використання отриманих результатів для подальшого продовження і

поглиблення дослідження. Отриманні результати можуть знайти відображення в рамках навчальних дисциплін, які викладаються для студентів ННІ міжнародних відносин та національної безпеки. Також результати дослідження можуть знайти можливість імплементації у ході майбутніх перемовин, оскільки питання врегулювання російсько-українського конфлікту залишається на порядку денному.

Апробація результатів. Тези по даній тематиці використанні в III Міжнародній студентській науковій конференції «Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень» в статті «Угода «Мінськ-3» - варіант реанімації Мінських домовленостей».

Структура. Магістерська робота складається з трьох розділів, дев'яти підрозділів, узагальнюючого висновку, списку використаних джерел та літератури. Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи – 77 сторінок.

Перший розділ стосується періоду врегулювання російсько-українського конфлікту під каденції президента Петра Порошенка. У розділі проводиться аналіз появи та діяльності ТКГ. Проводиться аналіз різних планів-пропозицій регулювання конфлікту, запропонованих П. Порошенком, В. Путіним та А. Меркель. У розділі розкривається проблематика підписання угоди «Мінськ-1», «Мінськ-2», Меморандум про реалізацію протоколу, оскільки їх підписання відбувалося на фоні надзвичайно гострої внутрішньо-політичної ситуації в Україні спричиненої зовнішнім впливом РФ. Надалі проводиться аналіз передумов появи Нормандського форму та вплив на ситуацію від зустрічей, котрі відбулися в 2014-2016 роках.

Другий розділ складається з двох підпитань у ході яких розкривається перспектива відновлення Нормандського формату задля відновлення процесу мирного врегулювання конфлікту та аналіз результатів зустрічей. Також проаналізована необхідність відкриття кримського питання на порядку денному в міжнародній спільноті, через запровадження саміту «Кримська

платформа». Щодо питання Криму проведено аналіз перспектив та ймовірних результатів від появи нової платформи.

У третьому розділі проводиться аналіз підписання ймовірної домовленості «Мінськ-3», що повинна містити дана домовленість, чи взагалі необхідно відмовитися від даного виду проведення регуляції конфлікту. Розглянуто декілька сценаріїв можливої домовленості, серед яких план Сайдіка, варіант розширення кількості учасників та можлива відмова від бази проведення перемовин у Білорусі в місті Мінськ. Також у даному розділі проведений аналіз варіанту проведення регулювання конфлікту за німецькою моделлю возз'єднання ФРН.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ В 2014-2019 РОКАХ.

1.1. Поява та діяльність Тристоронньої контактної групи до Мінських домовленостей.

Тристороння контактна група з мирного врегулювання ситуації на сході України — уповноважена група представників України, ОБСЄ та Росії. Група виступала представницьким інструментом інтересів протиборчих сторін. Її завданням було перевести вимір боротьби з військового, на полі бою, у політико-дипломатичну сферу. Використання Групи, через призму теорії вирішення конфліктів, оцінюється один з видів медіації. Оскільки для неї були забезпеченні умови, коли могли вільно висловлюватися дві протилежні сторони: в даному випадку, українська та російська (сторона «бойовиків»), а також був присутній медіатор (нейтральна сторона), у нашому випадку – це представниця ОБСЄ, Гайді Тальявіні.

23 червня 2014 року відбувалася перша зустріч Контактної групи з мирного врегулювання ситуації на сході України (Тристоронньої контактної групи (ТКГ)). Під час зустрічі були присутні: лідери самопроголошених «ДНР» та «ЛНР», представниця ОБСЄ Гайді Тальявіні, колишній президент України Леонід Кучма та Віктор Медведчук – голова, на той момент, громадської організації «Український вибір». Необхідно зазначити, що Міністр закордонних справ Павло Клімкін повинен був представляти Президента України під час даних перемовин, проте у зв'язку з його відрядженням у Люксембург, Україну на переговорах представляв Леонід Кучма¹. Уповноважена Президента України з мирного врегулювання конфлікту на Донбасі І. Геращенко пояснила, що вибір пояснюється хорошим орієнтуванням Леоніда Кучми у внутрішній ситуації України та в

¹ На переговорах в Донецьке Кучма заміняв Климкіна – Геращенко, NB News, 2014. URL: <https://web.archive.org/web/20140916161253/http://nbnews.com.ua/ua/news/125159/>

проблематиці російсько-українських відносин. Проте, на мою думку, реальною причиною відсутності офіційно вповноваженої особи зі сторони України, у даному випадку Павла Клімкіна, було небажання української сторони здійснити, де-факто, визнання легітимності влади «бойовиків». Якщо за один стіл переговорів сядуть офіційні представники України та «офіційні» представники «ДНР» та «ЛНР», то це може бути інструментом тиску на українську сторону про визнання «ДНР» та «ЛНР», як рівноправного члена перемовин. Також у майбутньому це могло б допомогти їм досягнути повної легітимізації своєї влади. Також були присутні: лідер проросійської організації «Юго — Восток» О. Царьов, посол Росії в Україні М. Зурабов і самопроголошений «прем'єр-міністр» «ДНР» Олександр Бородай.

Результатом перемовин було погоджене умовне перемир'я до 27го червня – 27.06.2014 повинна була відбуватися наступна зустріч. Важливим є також те, що саме «прем'єр-міністр» «ДНР» Олександр Бородай особисто проголосив, що «ополчення» зобов'язується припинити вогонь та будь-яке пересування військ до наступної зустрічі (27.06.2014). Умовним дане перемир'я вважається, оскільки під час нього загинуло 23 українських військовослужбовці, 27 поранено та відбулася одна з найбільших трагедій російсько-українського конфлікту – збиття вертольоту сил АТО Мі-8², котрий злітав на горі Карачун неподалік Слов'янську. Бойовики прокоментували свою позицію тим, що вони офіційно не відмовлялися від перемир'я, але оскільки українська сторона начебто не припинила вогонь та речники не мали жодних прав на представлення інтересів України, то дана домовленість не має жодної сили³.

27 червня відбулася друга зустріч Контактної групи у ході перемовин сторони погодили звільнення представників ОБСЄ, котрі знаходилися в

² Под Славянском террористы сбили вертолет Ми-8 украинской армии, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/pod_slavyanskom_terroristy_sbili_vertolet_mi_8_ukrainskoy_armii (дата звернення 20.11.2021)

³ Криваве припинення вогню: загинули десятки людей, BBC, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/06/140627_cessfire_victims_vc (дата звернення 20.11.2021)

полоні бойовиків від початку червня. Зі свого боку українська сторона зобов'язувалася продовжити одностороннє перемир'я ще на три дні, до 30.06.2014. Оскільки напередодні другої зустрічі було захоплено військову базу ЗСУ в Донецьку⁴ та на наступний день після попередньої зустрічі збили вертоліт Мі-8⁵, тому перед ВРУ зібрався мітинг проти рішення продовження перемир'я. У цілому в ході нього були сформовані чотири персональні вимоги до президента України Петра Порошенка⁶:

- 1) Припинення перемир'я у зоні АТО;
- 2) Введення військового стану;
- 3) Оснащення добровольців зброєю;
- 4) Забезпечення соціального захисту військовослужбовцям.

Проте задля збереження об'єктивності погляду щодо ухваленого рішення продовжити перемир'я на три дні, необхідно відзначити, що воно супроводжувалося вимогою зі сторони ЄС. Адже воно було напередодні ухвалення нового пакету санкцій з боку США та ЄС⁷. У даному випадку ці три дні повинні були продемонструвати світові, що Україна готова до мирного політико-дипломатичного врегулювання конфлікту та вона дотримується проголошеного перемир'я, а тим часом РФ – є неконтрольованою стороною, проти якої треба вводити все сильніші обмеження. Даний дипломатично-тактичний крок спрацював і новий пакет санкцій був імплементований.

2 липня, після відновлення бойових дій, Президент України Петро Порошенко заявив про готовність відновлення двостороннього перемир'я та 4

⁴ Террористы захватили воинскую часть в Донецке, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/terroristy_zakhvatili_voinskuyu_chast_v_donetske (дата звернення 20.11.2021)

⁵ Под Славянском террористы сбили вертолет Ми-8 украинской армии, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/pod_slavyanskom_terroristy_sbili_vertolet_mi_8_ukrainskoy_armii (дата звернення 20.11.2021)

⁶ Ганкевич Р. Під адміністрацією президента відбувся мітинг проти продовження перемир'я на Донбасі, ZAXID.NET, 2014. URL: https://zaxid.net/pid_administratsiyeyu_prezidenta_vidbuvsya_miting_proti_prodovzhennya_peremirya_na_donbasi_n1313176 (дата звернення 20.11.2021)

⁷ Порошенко отсрочил АТО: Украина присоединилась к ультиматуму ЕС, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/poroshenko_otsrochil_ato_ukraina_prisoedinilas_k_ultimatumu_es (дата звернення 20.11.2021)

липня запропонував організувати чергову зустріч ТКГ. Проте згідно вже слів Леоніда Кучми в період з 02.07.2014 по 23.07.2014 відбувалися лише онлайн зустрічі членів ТКГ. У ході яких вдалося досягнути допуску міжнародних місій до місця падіння пасажирського літака рейсу МН-17. У решті питань сторона бойовиків залишалася безкомпромісною – російська мова на всій території України, створення федеративного ладу України⁸. Вибрана ними тактика ведення переговорів свідчить лише про відкрите небажання домовлятися та реальною метою було створити ілюзію того, що з ними можна домовитися і все владнати політико-дипломатичним шляхом. Хоча істина мета бойовиків в даній Групі полягала в тому, щоб відтягнути якомога довше відновлення активної фази бойових дій силами ЗСУ. Це пояснюється тим, що станом на липень 2014 українська армія фактично почала замикати межу кордону з РФ, відрізаючи бойові угруповання «ДНР» та «ЛНР» від головного джерела постачання ресурсів – РФ. Кроки стабілізації ситуації та вирішення проблеми цивілізованим методом українською стороною, оцінювалися «бойовиками» та Росією за слабкість та використовувалися РФ з метою перекидання військ та техніки з центральних регіонів Росії до прикордонної з Україною території, що надалі забезпечило можливість масивного перекидання армії на територію України в другій половині липня та серпні 2014 року⁹.

З ініціативи Президента України Петра Порошенка та Президента Республіки Білорусь Олександра Лукашенка 1 серпня 2014 року відбувалася зустріч ТКГ у Мінську. У ході зустрічі було домовлено звільнити значну кількість заручників, захоплених бойовиками «ДНР» та «ЛНР». Ще раз підтвердили допуск міжнародних місій до місця падіння літака рейсу МН-17 Boeing 777. Найголовнішим рішенням було погодження відновлення

⁸ Кучма розповів, як тривають переговори з сепаратистами, Український Тиждень, 2014. URL: <https://tyzhden.ua/News/115154> (дата звернення 20.11.2021)

⁹ Хто воює на Сході: хронологія свідчень про російські війська, BBC, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140902_russian_army_ukraine_debate_vc (дата звернення 20.11.2021)

Україною контролю над кордоном¹⁰. Проте останнє рішення таки не було імплементовано. Сили ЗСУ, котрі охороняли кордон, опинилися в положенні оборони, де атака відбувалася з двох сторін. 01.08.2014 контроль над кордоном здійснювався у найвищій мірі, порівнюючи з подальшими подіями¹¹. Станом на 31.08.2021 року лінія контролю кордону зменшилася майже вдвічі, відбувалися більш активні обстріли з території Росії на місця дислокації сил ЗСУ біля Амвросіївки, також було захоплено частину кордону, через яку забезпечувався вихід до Маріуполя¹². Станом на 30.09.2014 було втрачено будь-який контроль над кордоном від м. Станиця Луганська до м. Новоазовськ¹³. Тому в даній інфографіці ми бачимо, що після домовленостей 01.08.2014 про відновлення Україною контролю над кордоном відбувався реверсний процес.

Таким чином, ТКГ вдалося стати активним інструментом для обох сторін з метою переведення даного конфлікту в політико-дипломатичний вимір. Головним результатом діяльності ТКГ в цей період для української сторони стала демонстрація цивілізованому світові нездатності домовлятися з РФ та нездатності РФ дотримуватися даним обіцянкам. Також зриви домовленостей «бойовиками» дали змогу запустити активний процес імплементації антиросійських санкцій. Проте з іншого боку, ціна вищенаведених результатів була доволі високою, оскільки часто паралізували дії ЗСУ з метою дотримання режиму перемир'я, що призводило до додаткових людських втрат, втрати тактичної та стратегічної переваги над ворогом, давало змогу передислокації

¹⁰ Тристороння контактна група прийняла рішення про звільнення бойовиками заручників і контроль кордону, Щоденний Львів, 2014. URL: <https://dailyviv.com/news/polityka/trystoronnya-kontaktna-hrupa-pryinyala-rishennya-pro-zvylnennya-boiovykamy-zaruchnykiv-i-kontrol-kordonu-9799> (дата звернення 20.11.2021)

¹¹ Ситуація на сході України 01.08.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/08/large/map-nsdc-2014-08-01-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.11.2021)

¹² Ситуація на сході України 31.08.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/08/large/map-nsdc-2014-08-31-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.11.2021)

¹³ Ситуація на сході України 30.09.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/09/large/map-nsdc-2014-09-30-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.11.2021)

та оновлення логістичних ланцюгів постачання «бойовиками» та російськими силами. Інколи рішення прийняті ТКГ мали зворотній ефект, як рішення щодо відновлення контролю над кордоном, що виглядало неначе насмішка. Отже, це означає про нездатність та неповноту сили ТКГ, щоб реальним чином вплинути на вирішення ситуації. Це і стало поштовхом до введення Нормандського формату, Женевського формату та створення протоколів Мінськ-1 та 2. Проте, як на мене, на той момент реального інструменти в української сторони не існувало.

1.2. Плани врегулювання російсько-українського конфлікту на тлі активної фази ведення бойових дій на Донбасі в червні-серпні 2014 року.

1.2.1 План Порошенка

19 червня 2014 року діючий на той момент Президент України Петро Порошенко представив на той момент ще легітимній владі Донецької та Луганської областей перший план мирного врегулювання конфлікту. План передбачав гарантії безпеки для учасників переговорів, амністія тих хто склав зброю і не здійснив важких злочинів, а також звільнення всіх заручників¹⁴.

1. Гарантії безпеки для всіх учасників переговорів.
2. Звільнення від кримінальної відповідальності тих, хто склав зброю і не здійснив тяжких злочинів.
3. Звільнення заручників.
4. Створення 10 км буферної зони на українсько-російському державному кордоні і виведення незаконних збройних формувань.
5. Гарантований коридор для виходу російських найманців.
6. Роззброєння.

¹⁴Піріг В. 14 пунктів мирного плану Порошенка, Zahid.net, 2014. URL: https://zaxid.net/14_punktiv_mirnogo_planu_poroshenka_povniy_spisok_n1312142 (дата звернення 20.11.2021)

7. Створення в структурі МВС підрозділів для здійснення спільного патрулювання.
8. Звільнення незаконно утримуваних адміністративних будівель в Донецькій і Луганській областях.
9. Відновлення діяльності місцевих органів влади.
10. Поновлення центрального теле- і радіомовлення у Донецькій і Луганській областях.
11. Децентралізація влади (шляхом обрання виконкомів, захист російської мови — проект змін до Конституції).
12. Узгодження губернаторів до виборів з представниками Донбасу (за умови погодження єдиної кандидатури, якщо є розбіжності — рішення приймає президент).
13. Дострокові місцеві і парламентські вибори.
14. Програма створення робочих місць в регіоні.

Даний план таки не був втілений в життя, хоча фактично повністю відповідав основним вимогам «бойовиків». Невиконання плану багато в чому було пов'язане з небажанням російської сторони швидко завершувати конфлікт, адже первинною цілю правлячої верхівки РФ було втягнути Україну в затяжний конфлікт тим самим її послабити для, теоретично, подальшої експансії.

На мою думку, план Порошенка не розраховувався від самого початку українською стороною на повну імплементацію, скоріше його завданням було зацікавити іншу сторону для початку перемовин та зниження рівня інтенсивності бойових дій в зоні АТО. Якщо оцінювати даний план, через призму вищенаведеної інформації, то ним були досягнуті поставлені цілі.

1.2.2. План Путіна

Під час візиту Президента Російської Федерації до Монголії в вересні 2014 року в інтерв'ю для ИТАР-ТАСС, В. Путін оголосив план врегулювання

конфлікту на сході України, котрий він озвучив для Президента України П. Порошенка. Даний план складався з семи пунктів¹⁵:

1. припинення активних наступальних операцій збройних формувань ополченців Південного-Сходу України на донецькому і луганському напрямках;
2. відвести збройні підрозділи силових структур України на відстань, що виключає можливість обстрілу населених пунктів артилерією і всіма видами систем залпового вогню;
3. передбачити здійснення повноцінного та об'єктивного міжнародного контролю за дотриманням умов припинення вогню і моніторингом обстановки;
4. виключити застосування бойової авіації проти мирних громадян і населених пунктів у зоні конфлікту;
5. організувати обмін насильно утримуваних осіб за формулою «всіх на всіх» без будь-яких попередніх умов;
6. відкрити гуманітарні коридори для пересування біженців і доставки гуманітарних вантажів в міста та інші населені пункти Донбасу - Донецьку та Луганську області;
7. забезпечити можливість направлення в постраждалі населені пункти Донбасу ремонтних бригад для відновлення зруйнованих об'єктів соціальної та життєво важливої інфраструктури.

Даний план був сповнений ризиків для України, оскільки він передбачав два ключових моменти: відведення сил ЗСУ та під приводом різного роду підтримки від РФ: гуманітарні конвої та ремонтні бригади, відбуватиметься активне наповнення регіону російськими військовослужбовцями та військовою технікою. Такий сценарій – не врегулювання конфлікту мирним

¹⁵ Путін розповів, який план запропонував план Порошенку, Українська Правда, 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036670/> (дата звернення 20.11.2021)

шляхом, а його пролонгація з ще більшим ступенем інтенсивності, через певний період часу.

1.2.3 План Меркель-Путіна

Британське видання Independent¹⁶, не називаючи джерело інформації, а тільки зазначаючи «що особа наближена до таємних переговорів», повідомило про ведення перемовин щодо угоди «земля за газ». Дана угода передбачає, що ФРН з партнерами, в тому числі Україною, визнають анексований Крим частиною Російської Федерації. Проте РФ зі свого боку зобов'язується:

1. зупинити повністю військову та фінансову підтримку сепаратистів на сході України;
2. даний регіон отримає певний рівень автономії;
3. Україна відмовляється від вступу в НАТО, проте далі продовжує курс на євроінтеграцію та вступ в ЄС;
4. РФ відмовляється від блокування будь-яких торгових угод між Україною та ЄС;
5. РФ зобов'язується виплатити 1 млрд доларів за перебування Чорноморського флоту в Криму та Севастополі;
6. Між Україною та Газпромом буде підписано новий довгостроковий договір про поставки та транзит газу з ексклюзивними цінами.

Дана план викликав доволі великий резонанс серед міжнародних акторів після його публікації видавництвом Independent, Велика Британія та США відразу відреагували, що при будь-яких умовах не відмовляються визнавати анексію Криму. Також сам по собі план було призупинено, через трагедію збиття літака рейсу МН-17 компанії Boeing.

На мою думку, у цьому плані слабо враховувалися інтереси безпосередньо України, оскільки в територіальному плані українській владі

¹⁶ Pagano M. Land for gas: Merkel and Putin discussed secret deal could end Ukraine crisis, Independent, 2014. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/land-for-gas-secret-german-deal-could-end-ukraine-crisis-9638764.html> (дата звернення 20.11.2021)

довилося б повністю піти на поступки РФ. З цієї точки зору це була б капітуляція Києва. Проте з погляду Берліну, це була надзвичайно вигідна домовленість, оскільки за словами самої А. Меркель, як пише Financial Times¹⁷, Німеччина є експортно-орієнтованою державою до Російської Федерації, із загальним річним оборотом в 40 млрд євро. Тому газова домовленість між Україною та Газпромом гарантувала б для ФРН на певний період стабільне отримання блакитного палива для ефективного функціонування власної економіки.

Проте збиття літака рейсу МН-17, стало подією котра повністю розвернула хід політики Меркель. Після того вона почала працювати в сторону посилення санкцій та відповідно конфронтації з РФ, посилюючи конфронтацію Заходу та Сходу. Першим рішенням було донести масам, що така політика негативно вплине на комерційну сторону німецького бізнесу. У розмовах з німецькими бізнесменами канцлерка висловила думку: вони мають бути готові принести в жертву власні інтереси, якщо йтиметься про посилення санкцій проти Росії. Протягом серпня-листопада 2014 року все більше німецьких компаній, які займаються експортом та імпортом, визнали її правоту – європейська безпека має бути понад усе, включаючи комерційний прибуток. Вище згадані події змусили погодитися з Меркель і тих, хто спочатку виступав проти посилення санкцій.

Переконання країн-партнерів щодо Євросоюзу було для Меркель найважчим завданням, вважає автор статті Financial Times. Велика Британія зовсім не прагнула призупинити грошовий потік від російських олігархів до британських банків. Також Франція не прагнула відмовлятися від продажу для РФ універсальних десантних кораблів типу "Містраль".

Проте коли ділові кола Німеччини погодилися піти на жертви, інші поступово також почали наслідувати їхній приклад. Таким чином, небажання

¹⁷ Wagstyl S. German diplomacy: Dominant by default, Financial Times, 2014. URL: <https://www.ft.com/content/82cf774a-1c8a-11e4-98d8-00144feabdc0> (дата звернення 20.11.2021)

Путіна змінювати свою стратегію в Україні позбавило його останнього шансу уникнути загострення конфронтації Сходу та Заходу. У кінці-кінців, план не було таки офіційно ніде представлено, його закрили на стадії ще розробки та погодження з російською стороною. Так, з одного боку він би міг зупинити наростаючу конфронтацію Заходу з РФ, проте з іншого, в цьому плані не враховувалися інтереси України. Отже, у випадку його імплементації могли б виникнути масові невдоволення та заворушення по всій території України проти його реалізації, що, теоретично, могло створити для Путіна сприятливе середовище для активного ведення військ далі в середину країни. Також це дало б привід російській стороні стверджувати, що українці не хочуть миру і це вони сторона-агресор.

Підбиваючи, підсумок по трьох вище описаних планах, варто зазначити, що кожен план фактично відображав інтерес кожної сторони: план Порошенка – відображав бажання України зупинити кровопролиття на сході, а також показував значні поступки по відношенню до населення Донецької та Луганської областей; план Путіна – відображення виключно інтересів РФ та «бойовиків»; план Меркель-Путіна – символізував прагнення ЄС вирішити конфлікт фактично будь-якою ціною та забезпечити економічну стабільність для Європи. Надалі пункти планів були відображенні вже в спільній угоді «Мінськ-1».

1.3. Погодження та імплементація Мінських домовленостей

Збройний конфлікт у Донецькій та Луганській областях розпочався у квітні 2014го року і триває вже більше семи років. Протягом усього цього часу українська влада за підтримки провідних світових лідерів докладає всіх зусиль задля його врегулювання. Мінський процес став можливим лише на тлі широкомасштабної інтервенції російських військових на територію східної України через непідконтрольну частину кордону. Намагаючись розрізати й

оточити сили сепаратистів, військове командування ЗСУ приймає рішення у серпні 2014го року про початок широкомасштабного наступу, піком якого стали бої за м. Іловайськ у Донецькій області.

У ході операції українські військовослужбовці вперше зіткнулися зі значними регулярними силами російської армії. Згідно з доповіддю Генерального штабу України, в районі Іловайська з 24 серпня 2014 р. розташовувалося приблизно 4 тисячі солдатів російської армії у складі 4-х батальйонних тактичних груп (247-й десантно-штурмовий полк 7-ї десантно-штурмової дивізії повітряно-десантних військ, 331-й повітряно-десантний полк 98-ї повітряно-десантної дивізії і 19-ї окремої мотострілкової бригади, 56-ї окремої десантно-штурмової бригади), а також до 20 танків, до 90 бойових машин, до 30 одиниць артилерії і до 20 одиниць РСЗО. Також разом із регулярними військами діяли підрозділи Сил спеціальних операцій РФ¹⁸. 28 серпня 2014 року близько 1000 українських військовослужбовців загинули та зникли безвісти, через обстріл в околицях м. Іловайськ¹⁹. Операція за звільнення м. Іловайськ вважається завершеною 02 вересня 2014 року, а в терміновому порядку 05 вересня 2014 року відбулася перша зустріч Тристоронньої контактної групи в м. Мінськ, Республіка Білорусь.

Мінський формат переговорів став один з шляхів зупинення активної фази ведення бойових дій та спробою мирного врегулювання. У переговорах брала участь Тристороння контактна група: Україну представляв другий

¹⁸ Аналіз бойових дій в районі Іловайська після вторгнення російських військ 24 – 29 серпня 2014 року, Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України, 2015. URL:

<https://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-ilovausk--14354/> (дата звернення 15.09.2021)

¹⁹ Каплюк К. Слідча комісія ВР: В іловайському котлі загинули і були поранені близько тисячі військових, DW, 2014. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%87%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%80-%D0%B2-%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B8-%D1%96-%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%D1%87%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85/a-18009023> (дата

звернення 20.11.2021)

президент Леонід Кучма, російська сторона була представлена послом Російської Федерації Михайлом Зурабовим та ОБСЄ – посолка Гайді Тальявіні, з залученням представників «ДНР» - Олександр Захарченко та «ЛНР» - Ігор Плотницький. У рамках групи працюють також чотири підгрупи, які займаються опосередковано питаннями економіки, безпеки, політики та соціального забезпечення.

Перша зустріч відбулася 5 вересня 2014 року і завершилася підписанням плану мирного врегулювання ситуації на Донбасі, що отримав назву «Мінський протокол» чи «Мінськ-1», або повна назва «Протокол за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану президента України Петра Порошенка та ініціатив президента Росії Володимира Путіна»²⁰. Це угода про тимчасове перемир'я на сході України, яка складалася з 12 пунктів і передбачала:

1. Забезпечити негайне двостороннє припинення застосування зброї;
2. Забезпечити моніторинг та верифікацію з боку ОБСЄ режиму незастосування зброї;
3. Здійснити децентралізацію влади, зокрема через ухвалення Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (Закон про особливий статус);
4. Забезпечити постійний моніторинг на російсько-українському державному кордоні та верифікацію з боку ОБСЄ зі створенням зони безпеки в прикордонних районах України та Російської Федерації;
5. Негайно звільнити всіх заручників і незаконно утримуваних осіб;

²⁰ Протокол за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану президента України Петра Порошенка та ініціатив президента Росії Володимира Путіна, 2014. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/123258.pdf> (дата звернення 20.11.2021)

6. Ухвалити закон про недопущення переслідування і покарання осіб у зв'язку з подіями, які відбулися в окремих районах Донецької та Луганської областей України;
7. Продовжити інклюзивний загальнонаціональний діалог;
8. Вжити заходів для поліпшення гуманітарної ситуації на Донбасі;
9. Забезпечити проведення дострокових місцевих виборів відповідно до Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» (Закон про особливий статус);
10. Вивести незаконні збройні формування, військову техніку, а також бойовиків і найманців з території України;
11. Ухвалити програму економічного відродження Донбасу і відновлення життєдіяльності регіону;
12. Надати гарантії особистої безпеки для учасників консультацій;

Президент України Петра Порошенко того ж вечора, 5 вересня, наказав припинити вогонь. «Розраховую, що ці домовленості, включаючи припинення вогню та звільнення заручників, будуть чітко виконуватися»²¹, – заявив він тоді. Проте російська сторона та бойовики не квапилися з виконанням. Уже в ніч на 7 вересня ними було здійснено обстріл Маріуполя²².

Оцінюючи вплив та результати угоди «Мінськ-1», важливо зазначити, що формування Тристоронньої контактної групи було необхідним та вдалим рішенням зі сторони українського уряду. По-перше, у період надзвичайно сильного загострення бойових дій в зоні АТО, домовленість змогла частково зупинити дії сторін. Оговтатися керівництву ЗСУ від понесених втрат та здійснити зміну плану дій з врахуванням фактору прямого залучення в конфлікт армії РФ. Оскільки попередня стратегія виключала такий фактор, що стало причиною трагедії в Іловайську. По-друге, у результаті даної угоди проблема

²¹ <https://twitter.com/poroshenko/status/507888871850651648> (дата звернення 20.11.2021)

²² ОБСЄ зафіксувала артобстріл біля Маріуполя 6 вересня, Радіо Свобода, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26572465.html> (дата звернення 20.11.2021)

вирішення конфлікту вже де-юре вийшла на міжнародний політико-дипломатичний рівень. Залучення третьої сторони – ОБСЄ, дало змогу для української сторони апелювати, посилаючись на їхні слова, про недотримання Росією тих чи інших домовленостей. Це у свою чергу буде продовжувати стимулювання посилення санкцій. Також, по-третє, для мешканців Донбасу вона стала юридичним підтвердженням того, що Україна готова до адміністративних та економіко-правових змін у законодавстві по відношенню до Донбасу. Це в свою чергу нейтралізує основні причини місцевого населення до продовження конфлікту, адже вони фактично можуть отримати бажане – особливий статус, розширення свобод, тощо. «Мінськ-1» став першим кроком до зниження інтенсивності конфлікту та переведення його в фазу замороженого.

Хоча таки не відбулося стрімкого та реального зниження бойової активності на сході України після підписання «Мінськ-1». Це призвело до потреби наступної зустрічі контактної групи 19 вересня²³. За її результатами підписали меморандум про реалізацію протоколу від 5 вересня²⁴. Меморандум мав уже більш точковий характер та складався з дев'яти пунктів:

1. Припинення застосування зброї вважається спільним.
2. Зупинка підрозділів і військових формувань сторін на лінії зіткнення станом на 19 вересня.
3. Заборона на застосування всіх видів зброї і ведення наступальних дій.
4. Протягом доби з моменту прийняття даного меморандуму відведення засобів ураження калібром понад 100 міліметрів від лінії зіткнення на відстані не менше 15 кілометрів з кожної

²³ У Мінську узгодили план дій з припинення вогню, BBC News, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140920_minsk_memorandum_hk (дата звернення 20.11.2021)

²⁴ Меморандум про виконання Протоколу за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану президента України Петра Порошенка та ініціатив президента Росії Володимира Путіна, 2014. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/1/123807.pdf> (дата звернення 20.11.2021)

сторони, в тому числі з населених пунктів, що дає можливість створити зону припинення застосування зброї шириною не менше 30 кілометрів — зони безпеки. При цьому відвести на лінії зіткнення сторін артилерійські системи калібру понад 100 міліметрів на віддалення їхньої максимальної дальності стрільби.

Зокрема:

- 100 мм гармати МТ-12 — 9 км;
- 120 мм міномети — 8 км;
- 122 мм гаубиця Д-30 (2С1 «Гвоздика») — 16 км;
- 152 мм 2С5 «Гіацинт-С» (2С3 «Акація», 2С19 «Мста-С», 2А65 «Мста-Б») — 33 км,
- РСЗВ 9К51 «Град» — 21 км,
- 9К57 «Ураган» — 36 км,
- 9К58 «Смерч» — 70 км,
- РСЗВ «Торнадо-Г» — 40 км,
- РСЗВ — «Торнадо» — 70 км,
- РСЗВ «Торнадо-С» — 120 км;
- тактичні ракетні комплекси — 120 км.

5. Заборона на розміщення важких озброєнь і важкої техніки в районі, обмеженому певними населеними пунктами.
6. Заборона на установку нових мінно-вибухових інженерних загороджень у межі зони безпеки, зобов'язання на зняття раніше встановлених мінно-вибухових загороджень в зоні безпеки.
7. Заборонити польоти авіації та іноземних літальних апаратів, крім апаратів ОБСЄ над зоною безпеки.
8. Розгортання в зоні припинення застосування зброї моніторингової місії ОБСЄ у складі групи спостерігачів організації протягом доби з моменту прийняття даного меморандуму. Зазначену зону доцільно розділити на сектори,

кількість кордонів яких погодити в ході підготовки до роботи моніторингової групи спостережної місії ОБСЄ

9. Виведення всіх іноземних найманців із зони конфлікту як з одного, так і з іншого боку.

Результатом підписання Меморандуму став перехід діалогу з загального формату до предметних обмежень. Він був першим кроком до гуманізації ведення бойових дій відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Формування правил ведення війни дозволяє зменшити кількість загиблих та поранених військовослужбовців та цивільних осіб також. У такому випадку бойові дії стають більш прогнозованими. Проте варто зазначити, що різкого ефекту від даного Меморандуму не було, але він був продовженням протоколу «Мінськ-1» по зменшенню інтенсивності бойових дій та поступовий перехід до окопної війни та боротьби диверсійно-розвідувальними групами.

1.4. Перемовини в Мілані та передумови появи Нормандського формату переговорів.

Виконання мінських домовленостей стало предметом обговорення президентів України та Росії під час форуму «Азія – Європа» (АСЕМ) - саміт пройшов під девізом «Відповідальне партнерство в ім'я стійкого зростання і безпеки». Він проходив у Мілані 17 жовтня 2014 року²⁵. Не зважаючи на те, що Україна не є членом цього міжнародного форуму, на зустрічі у Мілані одним з головних питань було українське, а саме – врегулювання ситуації на Сході України.

Зранку 17 жовтня П. Порошенко, В. Путін та лідери ЄС зібралися за сніданком, який тривав майже дві години. З боку ЄС в ранковій зустрічі брали участь федеральний канцлер Німеччини А. Меркель, президент Франції Ф.

²⁵ Порошенко і Путін зустрілися в Мілані, BBC News, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/10/141016_poroshenko_putin_milan_before_vs (дата звернення 20.11.2021)

Олланд, прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон, прем'єр-міністр Італії М. Ренці, а також президенти Єврокомісії Ж. М. Баррозу і Європейської Ради Г. ван Ромпей та новий глава європейської дипломатії Ф. Могеріні²⁶. Петро Порошенко і Володимир Путін, за словами тодішнього президента Єврокомісії Ж. М. Баррозу, домовилися про виконання мінського протоколу «для створення довіри між сторонами». На короткій прес-конференції після «українського сніданку» італійський прем'єр М. Ренці заявив, що переговори були конструктивними, але великі труднощі залишаються. Водночас він зазначив, що зроблено крок уперед. Наголошуючи на важливості контролю кордону між Україною і Росією, М. Ренці сказав, що французький президент Ф. Олланд запропонував встановити міжнародний контроль за українським кордоном. «Спостерігати за цим кордоном мають безпілотники, і допомогти в цьому можуть Німеччина, Франція та Італія. Це допоможе Україні та Росії контролювати кордон між державами», – висловив упевненість М. Ренці.

Не зважаючи на це, уже 2 листопада на підконтрольних бойовикам територіях Донецької та Луганської областей пройшли так звані «вибори», на яких було обрано лідерів самопроголошених республік. Росія ж продовжувала надсилати так звані гуманітарні конвої на захоплені українські території, порушуючи всі міжнародні норми²⁷.

Варто зазначити, що переговори в такому форматі відбулися вперше за час українсько-російського протистояння. Від початку йшлося про можливість зустрічі у так званому «нормандському форматі», за участі лише двох європейських лідерів, А. Меркель та Ф. Олланда. Згодом розглядалася можливість залучити до переговорів представника США, але, очевидно,

²⁶ Тарасенко Н. Міланські переговори П. Порошенка і В. Путіна: результати та оцінки експертів, Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ. URL:

http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=408:milanski-peregovori-p-poroshenka-i-v-putina-2&catid=63&Itemid=393 (дата звернення 20.11.2021)

²⁷ В Донбасі завершилися "выборы" в ДНР и ЛНР, BBC News, 2014. URL:

https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141102_dnr_lnr_polls_end (дата звернення 20.11.2021)

переговори про це не призвели до успіху, хоча напередодні Мілану П. Порошенко провів телефонну розмову з президентом Б. Обамою.

Оцінюючи Італію як майданчик для проведення переговорів подібного рівня, слід зауважити, що Італія це досить слабкий майданчик через її давню проросійську позицію. Країна активно співпрацює з Росією і не дуже палко підтримувала посилення санкцій третього рівня проти Росії – зокрема з огляду на серйозну енергетичну співпрацю з Москвою. Однак цього разу Італія продемонструвала солідарність з позицією ЄС щодо оцінки ситуації в Україні. Зокрема, італійський журналіст М. Резідорі, говорячи про атмосферу в Італії напередодні зустрічі президентів України та Росії, відзначив, що в його країні і в Європі складається враження, що Мінські домовленості ніяк не можуть бути імplementованими: «Підписано угоду про припинення вогню, але за минулий місяць загинуло більше 300 осіб. Італійська публіка зацікавлена в тому, щоб ця угода була втілена в життя на Донбасі».

«З одного боку, – зазначив М. Резідорі, – Путін заявляє про відведення російських військ від кордону, економічні санкції справді загрожують російській економіці, а тепер ще й падають ціни на нафту, і для російської економіки це доволі болісно. На даний момент Європа й Італія підтримують політику санкцій проти Росії, сподіваючись, що введення в дію Мінських домовленостей стане реальністю на Донбасі», – повідомив журналіст.

Оглядачі звертають увагу і на те, що зустріч українського та російського президентів активно просував італійський прем'єр М. Ренці, країна якого у цьому півріччі головує в ЄС. Він вже брав участь у нараді лідерів із українського питання на саміті НАТО в Уельсі минулого місяця. 16 жовтня М. Ренці провів зустріч з П. Порошенком²⁸.

На думку професора університету Johns Hopkins в італійській Болоньї Паоло Кальціні, М. Ренці хоче отримати політичний капітал своїм сприянням

²⁸ Хотин Р. Перед Міланом: батіг і пряник для Росії від Європи, Радіо Свобода, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26641181.html> (дата звернення 20.11.2021)

залагодженню конфлікту на Донбасі. «Очевидно, що для Маттео Ренці сприяти переговорам між Україною та Росією – це престижно. Складається враження, що Італія у цьому конфлікті – один із гравців. На тлі солідарності з ЄС важливо провадити активну закордонну політику стосовно кризи, яка, до речі, шкодить економічним інтересам Італії, враховуючи її тісні зв'язки з Росією. З огляду на це і Ренці, і Могеріні (верховний представник Європейського союзу із питань закордонних справ – Ред.) зайняли прагматичну позицію, яка не є відверто проросійською, а намагається поєднати і повагу до інтересів України та її суверенітету», – відзначив Паоло Кальціні²⁹.

«Що стосується мирного процесу, то ми підтвердили, що Мінський протокол від 5 вересня і Мінський меморандум від 19 вересня є ключовими документами, які повинні виконуватися», – повідомив Петро Порошенко журналістам після завершення переговорів з Володимиром Путіним³⁰.

Він нагадав, що ключовими елементами цих домовленостей є припинення вогню і здійснення практичних кроків щодо ефективного моніторингу ситуації з боку ОБСЄ, в тому числі шляхом збільшення кількості безпілотних літальних апаратів, включаючи дрони з Німеччини та Франції.

«Ми також домовилися про використання іншого обладнання, включаючи відеокамери, радары, які можуть чітко визначити тих, хто відповідальний за порушення режиму припинення вогню. Це те, що ми хочемо, і те, що нам потрібно», – підкреслив Президент.

Крім того, за його словами, сторони досягли певного прогресу в питанні ситуації на кордоні. «І перше, на мій погляд, що ми повинні зробити в цьому питанні, – це розмістити спостерігачів ОБСЄ і запустити роботу

²⁹ Там само

³⁰ Порошенко про зустріч з Путіним: "Ми підтвердили, що мінські домовленості мають виконуватися", Сьогодні, 2014. URL: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/poroshenko-o-vstreche-s-putiny-m-mo-podtverdili-cto-minskie-dogovorennosti-dolzhny-vypolnyatsya-561709.html> (дата звернення 20.11.2021)

декількох пунктів пропуску на кордоні між Україною і Росією. Я сподіваюся, нам вдасться це зробити», – сказав П. Порошенко.

Президент зазначив, що найголовнішою проблемою є неналежна імплементація досягнутих домовленостей. «Побачимо, які будуть результати наступного тижня», – підсумував глава держави. Президент РФ В. Путін заявив, зі свого боку, про готовність Москви сприяти процесу відведення військ і озброєнь армії на Донбасі. «Ми постараємося посприяти, бути посередником, помирювати, знайти прийнятні розв'язки», – сказав президент. В. Путін висловив свою оцінку закону про особливий статус окремих районів Донбасу, підписаного Президентом України напередодні Міланського саміту. «Закон, який був нещодавно підписаний Президентом України, напевно, не ідеальний документ, але все-таки це крок у правильному напрямку, і ми розраховуємо, що і це також буде використано для остаточного вирішення проблем у сфері безпеки», – заявив В. Путін на прес-конференції в Мілані³¹.

Після повернення з саміту в Мілані Президент України П. Порошенко ввечері в суботу дав інтерв'ю центральним українським телеканалам. Левова частка розмови, природно, була присвячена обговоренню результатів саміту. Також Президент відповів на питання журналістів щодо виборів на Донбасі, ситуації в зоні АТО, становища в українській армії³².

П. Порошенко запевнив, що всі завдання української делегації на переговорах в Мілані були виконані. «Україна приїхала туди з дуже важливою метою – нам потрібно було зберегти мир. Ні в якому разі не дати можливості переглянути Мінські домовленості і сталий мирний процес», – сказав він.

³¹ Путін оцінив закон про особливий статус Донбасу, Сьогодні, 2014. URL:

<http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/putin-nazval-zakon-ob-osobom-statuse-donbassa-neidealnym-no-pravilnym-561718.html> (дата звернення 20.11.2021)

³² "ДНР" сама не виживе, за використанням важкої артилерії стежитимуть, а тепло взимку буде – про що розповів в інтерв'ю Порошенко, Сьогодні, 2014. URL: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/dnr-sama-ne-vyzhivet-za-ispolzovaniem-tyazhelyoy-artillerii-budut-sledit-a-teplo-zimoy-budet-o-chem-rasskazal-v-intervyu-poroshenko-561902.html> (дата звернення 20.11.2021)

Домовилися в Мілані і про те, що «фейкові» вибори в «ДНР», заплановані на початок листопада ніким не будуть визнані – навіть Росією. «Так звані фейкові вибори, другого листопада або в інший день, якщо вони проводяться не у відповідності з українським законодавством, без дотримання режиму припинення вогню, без міжнародних спостерігачів не можуть і не будуть визнані жодним з учасників консультацій», – повідомив Президент, додавши, що і люди на Донбасі в цьому нелегітимному плебісциті участі брати не будуть.

Ще одне досягнення міланських переговорів – впровадження спеціальної системи, яка буде стежити за використанням важкої артилерії. За словами Президента, на зустрічі в Мілані також вдалося домовитися про постачання спеціального обладнання – станцій контрбатарейної боротьби, які відстежують, звідки ведеться вогонь. «Як тільки лунає перший постріл, ОБСЄ та оператори відразу визначають, звідки він був – азимут, дальність, точка на карті», – заявив П. Порошенко. Ці станції будуть розміщені в 15 або 17 найбільш небезпечних пунктах і будуть спільно використовуватися ОБСЄ, українцями та росіянами. Радіус дії станцій становить близько 45 км.

Італійський професор П. Кальціні відзначив, що зустріч президентів є мінімумом з того, що можна зробити за нинішньої конфліктної ситуації. На його думку, позитивний факт, що перемир'я на Донбасі, хоч і з труднощами, але все ж триває.

«Мілан – це передумова до продовження діалогу, щоб досягти деескалації конфлікту, я не кажу про його розв'язання, до цього ще далеко! Більшого на сьогодні не слід і очікувати», – відзначив італійський політолог. З ним погоджується й український політичний експерт О. Яхно. На її думку, міланська зустріч буде проміжною в низці постійних переговорів, «вона не

буде кінцевою, і в подальшому ми будемо бачити ще інші формати або їх продовження»³³.

Отже, переговори з української теми в Мілані, які відбувалися у різних форматах, хоч і мали певний прогрес, але повним поступом в ключових питаннях не стали. Було домовлено, що Мінські домовленості щодо перемир'я на Донбасі мають виконуватись. Також президенти П. Порошенко та В. Путін обговорили низку важливих питань, серед яких проведення місцевих виборів на Донбасі та газова проблема.

1.5 Вплив Нормандського формату перемовин на врегулювання російсько-українського конфлікту

Нормандський формат – це чотиристоронні зустрічі за участі України, Росії, Франції та Німеччини щодо російської агресії та врегулювання ситуації на Сході України. Назва формату походить від місця проведення першої зустрічі у 2014 році, яка відбувалась у місті Бенувіль, Нормандія, Франція. На сьогодні відбулося вже 7 зустрічей, остання була проведена у 2020 році. За роки існування формат відбувався на різних рівнях – починаючи від телефонних розмов, зустрічей на рівні радників, очільників МЗС до повноцінних самітів глав держав. Основні питання, які постійно знаходились в полі зору уваги представників, такі – обговорення місії ОБСЄ, введення миротворців, звільнення військовополонених, режим припинення вогню та проведення виборів на окупованих територіях.³⁴

Перша зустріч формату відбулася у 6 червня 2014 року у Франції, в Шато-де-Бенувіль, тоді зустрілися новообраний Президент України Петро Порошенко, президент Російської Федерації Володимир Путін, канцлер Німеччини Ангела Меркель та президент Франції Франсуа Олланд. Саме тоді

³³ Хотин Р. Перед Міланом: батіг і пряник для Росії від Європи, Радіо Свобода, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26641181.html> (дата звернення 20.11.2021)

³⁴ Що варто знати про Нормандський формат. Уляна Супрун | Блог. URL: <https://suprun.doctor/kultura/shho-varto-znati-pro-normandskij-format.html?page1008> (дата звернення: 24.11.2021).

європейські лідери святкували 70-ту річницю відкриття другого фронту під час Другої світової війни, ідея організації святкування належала президенту Франції, на урочистості прибули представники 19 країн-учасниць війни.³⁵

Основне питання для обговорення – наслідки протистояння на Донбасі та вплив кризи на економіку України. Зустріч тривала в загальному близько 15 хвилин, результати мали швидше декларативний, ніж фактичний характер. Перед ланчем Президенти Росії та України змогли поговорити тет-а-тет, за результатами обговорення П. Порошенко заявив, що вдалося домовитися про приїзд в Україну російського представника для початку переговорів щодо врегулювання ситуації. Вони домовились про проведення двосторонньої зустрічі між президентами, обговорили шляхи вирішення конфлікту, а також можливість того, що Росія визнає вибори в Україні.³⁶ За словами офісу Олланда «чоловіки потисли руки і домовились провести найближчими днями переговори про припинення вогню між українськими силовиками та проросійськими сепаратистами на Сході України».³⁷

Якщо говорити про практичні результати зустрічі та її ефективність, то варто зазначити, що в наступні тижні президенти Росії та України кілька разів мали телефонні розмови про плани врегулювання ситуації, про майбутній розвиток двосторонніх відносин та про можливе припинення вогню в зоні бойових дій. У повідомленні МЗС Росії про телефонну розмову було вперше офіційно названо Петра Порошенка Президентом України, саме пункт про визнання Росією результатів президентських виборів в Україні був частиною «мирного плану Порошенка» (разом з припиненням вогню та створенням рятувального коридору для мирного населення).³⁸ Згодом було оголошено

³⁵ Як започатковувався Нормандський формат та чим закінчувалися всі попередні перемови. *5 канал*. URL: <https://www.5.ua/polityka/yak-zapochatkovuvavsia-normandskyi-format-ta-chym-zakinchuvalysia-vsi-poperedni-peremovy-reportazh-204292.html> (дата звернення: 24.11.2021).

³⁶ Порошенко домовився про початок переговорів з РФ з врегулювання конфлікту. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/6/7028251/> (дата звернення: 24.11.2021).

³⁷ Офіс президента Франції: Порошенко і Путін потиснули руки і домовились про переговори. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/6/7028225/> (дата звернення: 24.11.2021).

³⁸ Росія офіційно визнала Порошенка президентом України. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/12/7028861/> (дата звернення: 24.11.2021).

режим припинення вогню, бойовики погодились на перемир'я, яке тривало недовго і мало декларативний характер.

Конкретні результати зустрічі були реалізовані у вересні 2014 року після Іловайської трагедії, коли Тристороння контактна група (учасники – експрезидент України Л. Кучма, посол Росії в Україні М. Зурабов, спецпредставник ОБСЄ Хайді Тальявіні, лідери бойовиків ЛНР та ДНР) підписала Мінський протокол, основним пунктом якого було перемир'я на Донбасі. Інші пункти протоколу – припинення застосування зброї, моніторинг ОБСЄ за режимом припинення вогню та за кордоном, звільнення заручників, покращення гуманітарної ситуації на Донбасі, виведення незаконних збройних формувань, проведення дострокових місцевих виборів. На жаль, положення протоколу не були виконані повністю, а окремі пункти, які були виконані, не привели до миру.³⁹

Друга зустріч Нормандського формату відбулася 16 жовтня 2014 року в Мілані на саміті форуму «Азія-Європа». Крім класичних чотирьох учасників у зустрічі також брали участь прем'єр-міністр Італії Маттео Ренці, прем'єр-міністр Великобританії Девід Камерон, президент Європейської Ради та голова Єврокомісії. Зустріч відбувалась на фоні загострення ситуації в Україні – збиття Боїнга МН17, стягування Росією військ до кордонів, Іловайський котел і була вкрай важливою для стабілізації ситуації.

Ціль зустрічі була озвучена Ангелою Меркель – «Найголовніше, щоб Росія забезпечила реальне виконання Мінських домовленостей. На жаль, у цьому контексті є багато недоліків»⁴⁰, а також газове питання. Перемовини тривали приблизно 2 години, вони були складними та мало конкретними. За словами Путіна, сторони обговорювали остаточне припинення вогню, розведення конфліктних сторін та питання безпеки.

³⁹ РФ зобов'язалася вивести бойовиків з України в обмін на перевибори і амністію. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/7/7036986/> (дата звернення: 24.11.2021).

⁴⁰ Як започатковувався Нормандський формат та чим закінчувалися всі попередні перемовини – репортаж. 5 канал. URL: <https://www.5.ua/polityka/yak-zapochatkovuvavsia-normandskyi-format-ta-chym-zakinchuvalysia-vsi-poperedni-peremovy-reportazh-204292.html> (дата звернення: 24.11.2021).

Результати цієї зустрічі, як і попередньої, так само були радше усними, ніж прикладними – їх влучно прокоментував прем'єр-міністр Італії, заявивши, що у дискусії був зроблений перший крок, але незважаючи на це, лишається багато розбіжностей.⁴¹ Не було жодних обговорень про збиття Боїнга, В. Путін кілька разів назвав ЛНР та ДНР Новоросією, звучали обіцянки про дотримання Мінського протоколу. Фактично за результатами зустрічі через 2 місяці відбувся великий обмін полоненими і відповідно до домовленостей представники ОБСЄ отримали доступ до постійного спостереження за лінією розмежування і переважно фіксували порушення режиму тиші.

Третя зустріч відбулася в лютому 2015 року в Мінську і з-поміж інших вирізнялась комплексним підходом, окрім постійних чотирьох учасників участь взяла також Тристороння контактна група. Пройшло майже півроку з моменту підписання Мінського протоколу, а ситуація на Сході не покращилась, більше того – загострилась (саме в період підготовки до переговорів велися бої за Дебальцеве). Оскільки Мінські угоди не виконувались, сторони зібрались для пошуку інших шляхів врегулювання ситуації. Загалом зустріч тривала близько 17 годин, були присутні також ватажки ЛНР та ДНР.

За результатами переговорів були підписані так звані «другі Мінські домовленості». Основні положення:

- негайне припинення вогню з 15 лютого 2015 року;
- двостороннє відведення озброєнь для створення зони безпеки, що має завершитись протягом двох тижнів;
- забезпечення постійного нагляду за режимом припинення вогню;
- початок діалогу про можливість проведення місцевих виборів відповідно до українського законодавства;

⁴¹ Зустріч Путіна й Порошенка завершилася. Розбіжності зберігаються. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/17/7041071/> (дата звернення: 24.11.2021).

- амністія, а також заборона переслідування осіб, які брали участь в подіях в окремих регіонах Донецької та Луганської областей;
- звільнення та обмін полоненими;
- прийняття Україною закону про особливий статус Донбасу;
- забезпечення доступу громадян до гуманітарної допомоги;
- відновлення Україною контролю над кордоном;
- виведення всіх іноземних збройних формувань;

Окрім того, була прийнята декларація про підтримку виконання заходів, підписана чотирма сторонами Нормандського формату.⁴² Відповідно до декларації, всі сторони зобов'язались сприяти повному виконанню Мінських домовленостей, Німеччина і Франція мали надавати технічну допомогу. За словами Франсуа Олланда «Ми узгодили всі пункти, текст підписала контактна група та сепаратисти. Ця угода дає надію, серйозну надію. І навіть якщо досягнуто не все, для українців це велике сподівання, а для Європи – полегшення».⁴³

Фактичні результати зустрічі – Україна виконала деякі положення угод, зокрема ухвалила закон про особливий порядок місцевого самоврядування в окупованих територіях. Але більшість пунктів лишилися лише на папері, не відбулося припинення вогню, як і відведення військ, які були першочерговими завданнями зустрічі. Майже відразу після оголошення перемир'я 15 лютого 2015 року були зафіксовані обстріли українських позицій при застосуванні артилерії, протягом першої доби бойовики здійснили 112 ударів по позиціях українських військ, за другу добу – 38 ударів – за висновками моніторингової місії ОБСЄ. Україна була змушена звернутись до Ради Безпеки для недопущення подальшого розгортання бойових дій, Петро Порошенко розмовляв з віце-президентом США Джоозефом Байденом щодо зриву

⁴² Комплекс заходів з виконання мінських угод. ПОВНИЙ ТЕКСТ. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/> (дата звернення: 24.11.2021).

⁴³ Як започатковувався Нормандський формат та чим закінчувалися всі попередні перемови – репортаж. 5 канал. URL: <https://www.5.ua/polityka/yak-zapochatkovuvavsia-normandskyi-format-ta-chym-zakinchuvalysia-vsi-poperedni-peremovy-reportazh-204292.html> (дата звернення: 24.11.2021).

Мінських домовленостей. На жаль, Росія ніяк не відреагувала на згадані події і надалі не дотримувалась угод.⁴⁴

Четверта зустріч Нормандського формату відбулася того ж року 2 жовтня у Єлисейському палаці в Парижі. Склад учасників лишився незмінний, переговори тривали загалом більше 4 годин. Перед зустріччю двосторонні переговори провели глави держав Росії та Франції, окремо Україна і Франція та Росія і Німеччина, тет-а-тет не зустрічалися лише президенти Росії та України. Основні теми обговорення – вибори на окупованих територіях, доступ місії ОБСЄ до російсько-українського кордону, доступ в окуповані регіони міжнародних гуманітарних організацій, відведення озброєнь від лінії розмежування.⁴⁵

Зустріч не була дуже плідною на результати – Путін та Порошенко по черзі без коментарів залишили залу переговорів. Тоді ж Порошенко підтвердив, що сторони домовились про те, що ОБСЄ отримає доступ до непідконтрольного Києву державного кордону (що не було повністю реалізовано, організація і надалі мала лише обмежений доступ до східних ділянок кордону), також сторони погодилися, що вибори на окупованих територіях повинні відбуватися лише згідно з українським законодавством. Але по суті ніякої новизни зустріч не мала – сторони і до того обговорювали питання доступу ОБСЄ до кордонів, найбільшим позитивним результатом було скасування ватажками ЛНР і ДНР виборів до місцевих органів влади.

П'ята зустріч відбулася через рік після паризької, 19 жовтня 2016 року в Берліні, склад сторін лишився незмінним. Перед початком сторони заявили, що не очікують багато від цієї зустрічі. Переговори відбувалися за зачиненими дверима близько 4 годин, атмосфера була вкрай напруженою: президент Росії з самого початку був налаштований негативно, адже незадовго до зустрічі

⁴⁴ Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комплекс_заходів_щодо_виконання_Мінського_протоколу (дата звернення: 24.11.2021).

⁴⁵ Почалася зустріч «нормандської четвірки» у Парижі. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27283546.html> (дата звернення: 24.11.2021).

Парламентська асамблея Ради Європи проголосувала за дві резолюції, в яких йшлося про російську агресію на Донбасі, а також за кілька днів до саміту біля відомства канцелера Німеччини проукраїнські активісти проводили акції протесту проти політики президента Росії. На самій же зустрічі Україна надала докази ескалації конфлікту та наполягала на тому, що Мінські домовленості неможливо виконувати без припинення вогню, Росія в свою чергу підтримувала позицію бойовиків і продовжувала наполягати на виборах та особливому статусі Донбасу⁴⁶.

Одне з основних досягнень зустрічі – обговорення проекту «дорожньої карти» для імплементації Мінських угод. За словами Президента України, «Ми дали основні напрямки, які має містити дана "дорожня карта" - перше: вона є документом з імплементації усіх "Мінських угод"... Учасники "нормандського формату" погодили розробку та затвердження "дорожньої карти" щодо імплементації мінських угод, засновану на пропозиціях, внесених Берліном і Парижем».⁴⁷ Він зауважив, що після розробки та узгодження документ буде підписаний лідерами країн. Основний акцент документу – безпекові питання (виведення військ, доступ ОБСЄ, відведення техніки), питання про місцеві вибори, обґрунтування «формули Штайнмаєра», робота над виборчим законодавством.

Результати зустрічі – після неї російський президент відмовився брати участь у наступних зустрічах (аж до 2019 року), сторони залишилися при своїх позиціях стосовно виборів та відведення військ (на думку України, спочатку необхідно вивести війська і припинити обстріли, а тоді проводити вибори, Росія ж вважала, що для початку треба прийняти зміни до Конституції і

⁴⁶ Від 2014 і до сьогодні: чим запам'яталася кожна з нормандських зустрічей. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/vid_2014_i_do_sogodni_chim_zapamyatalasy_kozhna_z_normandskih_zustrichey_n1246118 (дата звернення: 24.11.2021).

⁴⁷ Порошенко розповів, про що домовилися у Берліні. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/10/20/7124194/> (дата звернення: 24.11.2021).

провести вибори), натомість було створено озброєну місію ОБСЄ, основною ціллю якої був контроль кордону, але вона так і не розпочала свою діяльність.⁴⁸

Отже, з 2014 по 2016 роки відбулося п'ять зустрічей на рівні глав держав у Нормандському форматі, в останніх трьох участь також брали учасники Тристоронньої контактної групи. Протягом років позиція України лишалася незмінною стосовно припинення вогню, розведення військ, проведення виборів, але незважаючи на це, прогресу загалом було досягнуто дуже мало. Влучно коментує позицію Росії російський політичний експерт Станіслав Белковський: «Мінські угоди як були блефом, так і залишаються. Володимир Путін не буде їх виконувати, тож нічого не треба очікувати від зустрічі у «норманському форматі».⁴⁹

За результатами зустрічей були складені плани мирного врегулювання, підписані Мінські домовленості, їх узгоджували і Україна, і Росія, і бойовики, але факт залишається фактом – декларації були переважно лише запевненнями у неможливному і залишаються невиконаними. Виконання окремих пунктів було неефективним і не могло забезпечити мир в Україні, Франція та Німеччина мали мало впливу на Росію і більше виконували роль посередників, які координували зустрічі та демонстрували всьому світу, що провідні держави ЄС турбуються про долю України. Наступна зустріч Нормандської четвірки відбулася аж через 3 роки, коли Президентом України став Володимир Зеленський.

Висновки до розділу 1

У ході аналізу діяльності ТКГ було заключено, що ТКГ став активним інструментом для обох сторін для переведення даного конфлікту в політико-дипломатичний вимір з військово-політичного. Головним результатом

⁴⁸ Ремовська О. «Дорожня карта» Мінських угод не є інструментом миру – експерт. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28147750.html> (дата звернення: 24.11.2021).

⁴⁹ Ярмошук Т. «Нормандська» зустріч без очікування прориву. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28063844.html> (дата звернення: 24.11.2021).

діяльності ТКГ в цей період для української сторони стала демонстрація цивілізованому світові нездатності РФ дотримуватися даним обіцянкам. Також зриви домовленостей «бойовиками» дали змогу запустити активний процес імплементації антиросійських санкцій. Проте з іншого боку, ціна вищенаведених результатів була доволі високою, оскільки домовленості часто паралізували дії ЗСУ з метою дотримання режиму перемир'я – призводило до додаткових людських втрат, втрати тактичної та стратегічної переваги над ворогом, давало змогу передислокації та оновлення логістичних ланцюгів постачання «бойовиками» та російськими силами. Отже, це означає про нездатність та неповноту сили ТКГ, щоб реальним чином вплинути на вирішення ситуації.

У результаті аналізу трьох планів врегулювання конфлікту, варто зазначити, що кожен план фактично відображав інтерес кожної сторони: план Порошенка – відображав бажання України зупинити кровопролиття на сході, а також показував значні поступки по відношенню до населення Донецької та Луганської областей; план Путіна – відображення виключно інтересів РФ та «бойовиків»; план Меркель-Путіна – символізував прагнення ЄС вирішити конфлікт фактично будь-якою ціною та забезпечити економічну стабільність для Європи.

Вище описані кроки вилилися у підписання Меморандуму, котрий стимулював перехід діалогу з загального формату до предметних обмежень для ворогуючих сторін. Він був першим кроком до гуманізації ведення бойових дій відповідно до норм міжнародного гуманітарного права. Формування правил ведення війни дозволяє зменшити кількість загиблих та поранених військовослужбовців та цивільних осіб також. У такому випадку бойові дії стають більш прогнозованими. Проте варто зазначити, що різкого ефекту від даного Меморандуму не було, але він був продовженням протоколу «Мінськ-1» по зменшенню інтенсивності бойових дій та поступовий перехід до окопної війни та боротьби диверсійно-розвідувальними групами.

На досягнутому українська сторона не зупинилася, адже військові дії, хоча нижчої інтенсивності, тривали. Відповідно було прагнення вищого керівництва до створення формату прямого діалогу на найвищому рівні. Першою спробою домовитися про подібну зустріч були перемовини у Мілані під час форуму «Азія-Європа» (АСЕМ). Під час даного форуму сторони домовилися в Мілані про те, що «фейкові» вибори в «ДНР», заплановані на початок листопада ніким не будуть визнані – навіть Росією. Другим досягненням міланських переговорів – впровадження спеціальної системи, яка буде стежити за використанням важкої артилерії. За словами Президента, на зустрічі в Мілані також вдалося домовитися про постачання спеціального обладнання – станцій контрбатарейної боротьби, які відстежують, звідки ведеться вогонь. «Як тільки лунає перший постріл, ОБСЄ та оператори відразу визначають, звідки він був – азимут, дальність, точка на карті», – заявив П. Порошенко. Ці станції будуть розміщені в 15 або 17 найбільш небезпечних пунктах і будуть спільно використовуватися ОБСЄ, українцями та росіянами. Радіус дії станцій становить близько 45 км.

Італійський професор П. Кальціні відзначив, що зустріч президентів є мінімумом з того, що можна зробити за нинішньої конфліктної ситуації. На його думку, позитивний факт, що перемир'я на Донбасі, хоч і з труднощами, але все ж триває. «Мілан – це передумова до продовження діалогу, щоб досягти деескалації конфлікту, я не кажу про його розв'язання, до цього ще далеко! Більшого на сьогодні не слід і очікувати», – відзначив італійський політолог.

Отже, переговори з української теми в Мілані, які відбувалися у різних форматах, хоч і мали певний прогрес, але повним поступом в ключових питаннях не стали. Було домовлено, що Мінські домовленості щодо перемир'я на Донбасі мають виконуватись. Також президенти П. Порошенко та В. Путін обговорили низку важливих питань, серед яких проведення місцевих виборів на Донбасі та газова проблема. Мілан дозволив організувати в подальшому

першу зустріч в Нормандії у ході, якої вже були складені плани мирного врегулювання, підписані Мінські домовленості, їх узгоджували і Україна, і Росія, і бойовики, але факт залишається фактом – декларації були переважно лише запевненнями у неможливому і залишаються невиконаними. Виконання окремих пунктів було неефективним і не могло забезпечити мир в Україні, Франція та Німеччина мали незначний впливу на Росію і більше виконували роль посередників, які координували зустрічі та демонстрували всьому світу, що провідні держави ЄС турбуються про долю України.

РОЗДІЛ 2. ДИПЛОМАТИЧНІ МЕТОДИ РОЗВ'ЯЗАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ ПІД ЧАС КАДЕНЦІЇ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО.

2.1 Відновлення Норманського формату, перспективи розмороження процесу врегулювання конфлікту.

Перші 5 зустрічей у Нормандському форматі проходили в період з 2014 по 2016 роки, перерва між 6 зустріччю, яка відбулась у 2019 році, становила 3 роки. Таку тривалу паузу можна обґрунтувати тим, що Росія постійно відмовлялася брати участь у нових зустрічах, незважаючи на дипломатичні зусилля України, Німеччини та Франції. Весь цей період Україна наполягала на тому, що зустрічі необхідно відновити, адже домовленості не виконуються, Росія аргументувала свою відмову тим, що без ретельної підготовки немає сенсу їх проводити. У травні 2018 року відбулась зустріч очільників України, Німеччини та Франції в місті Аахен, але Росія присутньою не була, в червні цього ж року відбулась вже чотиристороння зустріч політичних представників держав Нормандського формату, але вони не змогли дійти згоди щодо основної цілі обговорення - місії ООН на Донбасі. За трирічну перерву відбулися зміни у складі учасників – 20 травня 2019 року Президентом України став Володимир Зеленський, одною з цілей якого було відновлення Нормандського формату, а президентом Франції з 14 травня 2017 року став Емманюель Макрон.

9 грудня 2019 року у Єлисейському палаці в Парижі відбулась шоста зустріч Нормандської четвірки. Лідери держав спілкувалися впродовж 4 годин, перед цим В. Зеленський мав можливість поспілкуватися окремо з Макроном та Меркель. Під час зустрічі була спеціально зроблена перерва для того, щоб президенти України та Росії змогли поспілкуватися тет-а-тет, що раніше відбувалося лише в телефонному режимі. Переговори глав держав тривали в загальному близько години, згодом президент Росії заявив ЗМІ, що

він задоволений розмовою з В. Зеленським.⁵⁰ Натомість Президент України у своїх коментарях заявив про те, що «зустріч тет-а-тет мала тривати 20 хвилин, а тривала десь годину... Чи можна з ним домовлятися? Складно домовлятися. Дуже. Але сьогодні були моменти, коли ми у чомусь домовилися, у деяких питаннях».⁵¹

Основні питання, порушені на зустрічі, наступні – розведення сил, покращення гуманітарної ситуації, пропозиція створення у рамках Тристоронньої контактної групи спеціальну підгрупу для повернення кордону під контроль України, терміни звільнення затриманих осіб, закон про особливості місцевого самоврядування на окупованих територіях, втілення політичної частини Мінських угод, «формула Штайнмаєра», проведення місцевих виборів.⁵²

Домовились про: часткове розведення сил у трьох пунктах пропуску (зони біля Станиці та Петрівського), повне припинення вогню до кінця 2019 року, так само до кінця року сторони пообіцяли здійснити обмін полонених «всіх на всіх», а Червоний Хрест повинен був отримати повний доступ до всіх затриманих; розширення мандату моніторингової місії ОБСЄ та отримання постійного і безперешкодного доступу до будь-яких територій. Президент України погодився затвердити особливий статус Донбасу ще на рік, а президент Росії наголосив, що це має бути прописано в українській Конституції; В. Зеленський категорично відмовився розглядати питання федералізації України.⁵³

⁵⁰ Стець А. У Парижі відбулися перші особисті перемовини Зеленського та Путіна. *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/u_parizhi_pochalisya_pershii_osobisti_peremovini_zelenskogo_ta_putina_n1494345 (дата звернення: 26.11.2021).

⁵¹ З Путіним було дуже складно домовлятися – Зеленський. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2834624-z-putinim-bulo-duze-skladno-domovlatisa-zelenskij.html> (дата звернення: 26.11.2021).

⁵² “Нормандська зустріч” у Парижі. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2834087-normandska-zustrich-u-parizi.html> (дата звернення: 26.11.2021).

⁵³ Стець А. Про що домовилися учасники «нормандської четвірки» в Парижі. *ZAXID.NET*. URL: https://zaxid.net/normandska_zustrich_chetvirki_pro_shho_domovilisya_parizh_9_grudnya_2019_n1494334 (дата звернення: 26.11.2021).

За результатами зустрічі сторони підписали Комюніке, основні рішення якого:

- Проведення невідкладних заходів зі стабілізації конфлікту (припинення вогню, розмінування, звільнення та обмін утримуваних осіб, створення нових пунктів пропуску через лінію розмежування);
- Здійснення заходів для повноцінної імплементації Мінських угод (необхідність досягнення домовленостей щодо правових аспектів особливого порядку місцевого самоврядування, важливість внесення «формули Штайнмаєра» в українське законодавство);
- Подальші кроки (сторони домовились про наступну зустріч впродовж наступних чотирьох місяців для того, щоб обговорити політичні та безпекові питання, а також проведення місцевих виборів).⁵⁴

У майбутньому з усього переліку домовленостей був виконаний лише один пункт – так, 29 грудня 2019 року відбувся великий обмін полоненими (українській стороні передали 76 осіб, в окуповані території – 124), щодо інших пунктів, то запланована через 4 місяці нова зустріч була перенесена через епідемію коронавірусу, не було погоджено новий режим припинення вогню, а лише був продовжений «режим тиші» (якого також ніхто не дотримувався – лише за грудень 2019 року його порушили 241 раз), домовленість про розмінування не виконана, остаточно визначити точки розведення сил не вдалося, ОБСЄ так і не отримала повноцінного доступу на окуповані території.⁵⁵

Наступна, сьома зустріч у Нормандському форматі, відбулася майже через рік після попередньої – 13 листопада 2020 року, переговори на рівні політичних радників пройшли у Берліні (представники від України – О.

⁵⁴ Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797> (дата звернення: 26.11.2021).

⁵⁵ Нормандський саміт у Парижі: як виконується комюніке за підсумками зустрічі. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/23/statija/polityka/normandskyj-samit-paryzhi-yak-vykonuyetsya-komyunike-pidsumkami-zustrichi> (дата звернення: 26.11.2021).

Резніков та А. Єрмак, російський представник – Д. Козак). Про цю зустріч напередодні заявляв В. Зеленський, основне питання обговорення – прискорення переговорного процесу, обговорення плану дій щодо Донбасу, представленого Україною, активізація Тристоронньої контактної групи. «План спільних кроків» для стабілізації ситуації на Донбасі передбачав:

- Повна демілітаризація окупованих територій (включно з виведенням іноземних формувань);
- Відновлення контролю над державним кордоном;
- Повний доступ міжнародних організацій до затриманих бойовиками осіб;
- Збільшення чисельності місії ОБСЄ;
- Підготовка та проведення на окупованих територіях місцевих виборів (не пізніше 31 березня 2021 року);
- Обмін полоненими «всіх на всіх» до 15 грудня 2020 року.⁵⁶

У Росії такий мирний план відкинули, згідно з її позицією, до Росії не повинно висуватись жодних вимог, такий план повинен бути затверджений Верховною Радою, а вже після цього варто узгодити списки на обмін, паралельно розпочати розведення сил та внести проект змін до української конституції щодо створення Окремих регіонів у складі України і, окрім цього, необхідно ухвалити Закон про особливий статус окупованих територій.⁵⁷

Глобальних змін для ситуації зустріч, яка тривала близько 7 годин, не мала – сторони домовились про продовження режиму припинення вогню, так і не вдалося визначити дату для зустрічі очільників держав, українська

⁵⁶ Демченко О. Росії не сподобався український план по Донбасу. «Мінську» кінець?. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30944289.html> (дата звернення: 26.11.2021).

⁵⁷ Там само

сторона погодилась внести до Верховної Ради питання про перегляд постанови про місцеві вибори.⁵⁸

Після зустрічі політичних радників у 2020 році Україна постійно ставила вимоги про те, що Нормандський формат потрібно відновити. За словами керівника Офісу Президента України Андрія Єрмака, ситуація виглядає наступним чином: «Справа в тому, що “Нормандський формат” вже тривалий час знаходиться на паузі. Тому Україна зацікавлена, як мінімум, щоб цей процес продовжувався навіть якщо він не дає конкретних результатів, але хоча б кожна зустріч дає імпульс для вирішення гуманітарних питань. Якщо ми можемо хоча б це отримати від зустрічі в Нормандському форматі, то це вже позитивно сприйматиметься українським суспільством».⁵⁹

Німеччина та Франція в свою чергу пропонують провести зустріч принаймні на рівні міністрів закордонних справ, активно це питання обговорювалось у жовтні 2021 року, тоді очільники Росії, України, Німеччини та Франції домовились організувати таку зустріч в найближчі тижні, востаннє така пропозиція прозвучала 9 листопада 2021 року. Міністр закордонних справ Росії С. Лавров відхилив таку пропозицію, він обґрунтовує це тим, що спочатку необхідно знати, на що розраховувати, яким буде результат зустрічі і наскільки він буде відповідати виконанню українською стороною попередніх домовленостей.⁶⁰ Міністр закордонних справ України Д. Кулеба заявив, що такими діями Росія добиває Нормандський формат і що він готовий особисто розмовляти із С.

⁵⁸ Рокитна А. Зустріч радників "нормандської четвірки": що відомо. *РБК-Україна*.

URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/vstrecha-sovetnikov-normandskoy-chetverki-1599810176.html> (дата звернення: 26.11.2021).

⁵⁹ Офіс президента ініціює зустріч в “Нормандському форматі” з Меркель. Експлава МЗС: все залежить від Росії. *Інформаційне агентство Українські Національні Новини (УНН)*. Всі онлайн новини дня в Україні за сьогодні - найсвіжіші, останні, головні. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1946541-ofis-prezidenta-initsiyuye-zustrich-v-normandskomu-formati-z-merkel-eksglava-mzs-vse-zalezhit-vid-rosiyi> (дата звернення: 26.11.2021).

⁶⁰ Росія відмовилася від зустрічі глав МЗС “нормандського формату” 11 листопада - Новинарня. *Новинарня - новини України, що воює*. URL: <https://novynarnia.com/2021/11/08/rosiya-vidmovylasya-2/> (дата звернення: 26.11.2021).

Лавровим заради відновлення формату, а прес-секретар Президента України С. Никифоров озвучив, що продовження формату – під великим питанням, тобто йдеться не про зупинення роботи майданчика, під сумнівом лише час та рівень проведення майбутніх зустрічей.⁶¹

Пізніше С. Лавров у своєму дипломатичному листуванні з главами зовнішньополітичних відомств Німеччини та Франції озвучив умови проведення зустрічі – організація прямого діалогу між Києвом, Донецьком і Луганськом, вимога відкликати законопроект «Про основи державної політики перехідного періоду», припинити українську законотворчу діяльність стосовно питань про державну мову, освіту, корінні народи. Франція та Німеччина відповіли, що такі пропозиції не будуть ухвалені в рамках зустрічі.⁶²

Президент України вважає, що проведення зустрічі на рівні глав держав є безальтернативною необхідністю, і що нормандський формат – це єдиний шлях до встановлення миру на сході України. Окрім цього формату, наразі в Україні немає майданчиків для спільного обговорення ситуації з Росією за участі посередників. Більше того, США готові приєднатися до переговорів щодо Донбасу як у цьому форматі, так і в будь-якому іншому, але проблема в тому, що інших форматів для обговорення наразі немає. Зважаючи на це, Україна розраховує на ефективну та конструктивну зустріч із лідерами Нормандської четвірки, хоча у найближчому майбутньому це здається малоімовірним, зважаючи на постійні відмови Росії та її нарощення військових сил на кордоні з Україною.⁶³

⁶¹ Офіс президента: Продовження "нормандського формату" - під великим питанням | DW | 07.11.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/ofis-prezydenta-prodovzhennia-normandskoho-formatu-pid-velykym-pytanniam/a-59748114> (дата звернення: 26.11.2021).

⁶² Музика І. МЗС Росії оприлюднило конфіденційні листи Лаврову від Німеччини та Франції. LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2021/11/17/498898_mzs_rossii_oprilyudnilo_konfidentsiyni.html (дата звернення: 26.11.2021).

⁶³ Зеленський заявив про безальтернативність Нормандського формату. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/12/novyna/polityka/zelenskyj-zayavyv-pro-bezalternatyvnist-normandskoho-formatu> (дата звернення: 26.11.2021).

На майбутній зустрічі глав держав Україна планує обговорити не лише питання Донбасу та мирного врегулювання, а й «Північний потік – 2», на думку України, ця тема разом з темою військової безпеки України – нероздільні. ЄС, а особливо Німеччина та Франція, розділяють український підхід до вирішення ситуації і наголошують, що не підтримують думку про те, що Росія є лише посередником у «внутрішньому конфлікті» України, вони закликають її брати участь у переговорах як повноцінну сторону конфлікту. Швидше за все, наступна зустріч відбудеться вже без Ангели Меркель, але більшою мірою можливість проведення такої зустрічі залежить від того, чи відбудеться зустріч на рівні міністрів закордонних справ, що наразі під великим питанням.⁶⁴

Отже, останні 2 зустрічі у Нормандському форматі мали вкрай мало впливу на вирішення конфлікту, найкращі їх результати – це обмін полоненими. На майбутнє ситуація виглядає таким чином, що Росія не буде зацікавлена у проведенні зустрічі, незважаючи на те, що Україна представила План дій з врегулювання питання Донбасу. Мінські угоди, які мало виконуються, все ж стали одним з інструментів дипломатичного тиску на Росію – за невиконання положень на неї були накладені санкції США та ЄС. Але вони стануть повністю дієвими тільки тоді, коли Росія визнає себе стороною конфлікту і держави будуть рухатися до розв’язання війни мирним шляхом. Наразі Росія робить все можливе для того, щоб заблокувати будь-які переговорні процеси, тому перспективи розмороження процесу врегулювання конфлікту є вкрай низькими.

2.2 Кримська платформа, її ефективність та роль

Кримська платформа – це консультаційне утворення, створене з ініціативи президента України В. Зеленського у 2021 році для обговорення

⁶⁴ Попович Т. Зустріч у нормандському форматі: бути чи не бути. *Укрінформ* - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3332718-zustric-u-normandskomu-formati-buti-ci-ne-buti.html> (дата звернення: 26.11.2021).

проблеми окупації Кримського півострова з міжнародними партнерами. Ціль створення – підвищення ефективності реагування закордонних партнерів, звернення уваги на проблему окупації Кримського півострова, яка триває вже більше 6 років, та заклик до дій, запобігання подальшим порушенням міжнародного права на території України та прав мешканців самого Криму, які стали жертвами окупаційного режиму, основна мета – повернення Криму до складу України. Основні завдання Кримської платформи – недопущення визнання Криму як території РФ, боротьба з негативними наслідками окупації, посилення санкцій, гарантування безпеки в межах Азовського та Чорного морів⁶⁵.

Ідея створення подібної платформи прозвучала ще за каденції Петра Порошенка, коли у 2016 році була спроба створити формат «Женева плюс», у рамках якого мало обговорюватися питання окупованого Криму. Але на той момент ініціативу сприйняли неоднозначно і вона не була реалізована. До цього питання повернувся у 2019 році президент В. Зеленський, особливо після зустрічі з президентом РФ В. Путіним. Президент України аргументував необхідність створення тим, що вже існує кілька майданчиків для обговорення ситуації на Донбасі, а про Крим ніхто не згадує. Тим не менше, у 2019 році теж не було реалізовано формат Кримської платформи. Активніше це питання почало обговорюватися у 2020 році, тоді президент України поставив вимогу про пріоритетне місце Криму у політиці Міністерства закордонних справ⁶⁶. У цьому ж році під час виступу на 75-й сесії Генеральної Асамблеї ООН В. Зеленський закликав держави-учасниці ООН приєднатися до створення міжнародної платформи з питань деокупації Криму.

Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба звернувся до Еміне Джапарової, кримської татарки, журналістки, яка озвучувала подібну ідею ще

⁶⁵ Про платформу | Кримська платформа. Крим – це Україна: сильніші разом! | Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org/about> (дата звернення: 20.11.2021).

⁶⁶ Кримська платформа: що це і як Москва протидіяла "русофобському шабашу" Зеленського - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58279347> (дата звернення: 20.11.2021).

у 2019 році, але тоді до неї ніхто не прислухався. Тоді ж Джапарова стала першим заступником Міністра закордонних справ та почала реалізовувати задум про створення майданчика для обговорення проблеми окупації Криму. За словами Джапарової, основною метою платформи стане постійне підтримання уваги міжнародної спільноти до окупації Криму, також вона заявила, що необхідно «сформувати коаліцію держав, які приєднуються до нашої ініціативи і допомагатимуть Україні тримати найвищий рівень політичного дискурсу щодо наслідків окупації Криму»⁶⁷.

Основними видами роботи платформи було визначено візити парламентаріїв різних країн на межу з Кримом, проведення круглих столів та конференцій, постійна публікація аналітичних матеріалів про Крим, організація міжнародних зустрічей, формування експертної мережі⁶⁸. Платформа має працювати на чотирьох рівнях – перший – проведення самітів за участі глав держав, другий – організація міжнародних заходів на кримську тематику в рамках ООН, ОБСЄ на рівні міністрів закордонних справ, третій – парламентський рівень за умови залучення парламентських асамблей НАТО, ОБСЄ (27 квітня 2021 року була створена група підтримки Кримської платформи в Парламентській асамблеї НАТО, такі ж групи були створені у травні у Литві та Латвії), четвертий – на рівні експертів, які будуть проводити регулярні зустрічі та наради, а також публікуватимуть аналітичні матеріали (Експертна мережа Кримської платформи об'єднує українських та іноземних експертів, 6 серпня 2021 року відбувся установчий Форум Експертної мережі,

⁶⁷ Кабінет Міністрів України - Еміне Джапарова: Кримська платформа триматиме наслідки окупації Криму у фокусі постійної міжнародної уваги. Головна | Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/emine-dzhaparova-krimska-platforma-trimatime-naslidki-okupaciyi-krimu-u-fokusi-postijnoyi-mizhnarodnoyi-uvagi> (дата звернення: 20.11.2021).

⁶⁸ Міністерство закордонних справ України - Еміне Джапарова: «Кримська платформа – це рамковий політичний формат, який вже об'єднав національні та міжнародні зусилля з деокупації Криму». Головна | Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/emine-dzhaparova-krimska-platforma-ce-ramkovij-politichnij-format-yakij-vzhe-obyednav-nacionalni-ta-mizhnarodni-zusillya-z-deokupaciyi-krimu> (дата звернення: 20.11.2021).

який надаватиме інформаційно-аналітичну та комунікаційну підтримку діяльності Платформи)⁶⁹.

Головною подією Кримської платформи, яка засвідчила її високий рівень ефективності та організації, стало проведення 23 серпня 2021 року саміту за участі делегацій 45 країн та організацій, серед яких були всі члени ЄС, США, Молдова, Грузія, Австралія, Нова Зеландія, Японія, Канада та інші. Серед учасників форуму були 9 президентів, 4 прем'єр-міністри, 14 голів МЗС та дипломати. Під час саміту Україна порушила основні питання окупації Криму – по-перше, нагадала про те, що окупація – це грубе порушення міжнародного права, на яке необхідно негайно реагувати, по-друге, звернула увагу на мілітаризацію півострова, по-третє, акцентувала увагу на порушенні прав корінного населення – кримських татар⁷⁰.

США стали найбільш очікуваним учасником саміту, представницею від президента США була Дженіфер Галголл. Основні тези її виступу: США разом з іншими учасниками саміту засуджують російську окупацію півострова, вони раді вітати Україну з тридцятою річницею незалежності та пишаються партнерськими відносинами з Україною, які склалися за ці роки, США заявили про подальшу підтримку України та її реформ, вони сприятимуть євроатлантичним прагненням України, підтримка і надалі буде не лише на словах, але й конкретно – вже було надано майже 5 мільйонів доларів і на цьому США не спиняться, США залишається союзником України, який прагне допомогти вирішити ситуацію на Сході України і припинити втручання Росії на Сході та в Криму⁷¹.

У своїх виступах всі інші учасники саміту підтвердили, що окупація Криму – це порушення міжнародного права і висловили незмінну підтримку

⁶⁹ Кримська платформа | DW | 23.09.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/krymska-platforma/t-56268728> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷⁰ Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krymska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷¹ «Кримська платформа»: найважливіші заяви, які прозвучали з вуст учасників саміту. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-krymska-platforma-zayavy/31424366.html> (дата звернення: 20.11.2021).

суверенітету та територіальній цілісності України. Президент Латвії Егілс Левіс заявив, що платформа допоможе тримати питання окупації Криму у полі зору постійної уваги міжнародної спільноти, в свою чергу Президент Польщі Анджей Дуда повідомив про незмінну підтримку України, а президент Європейської Ради Шарль Мішель озвучив, що діяльність Росії на Кримському півострові, зокрема мілітаризація та порушення прав людини, викликають глибоку стурбованість ЄС⁷². Також на саміті виступали міністр оборони Естонії Калле Лаанет, заступник помічника Державного секретаря США з питань Європи та Євразії Джордж Кент, американський філософ Френсіс Фукуяма, екссуддя Міжнародного кримінального суду Говард Моррісон, лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв, міністр національної оборони Португалії Жуан Долаш Каміньо, генеральний секретар ГУАМ Алтай Ефендієв, генеральний секретар Ради Європи Марія Пейчинович-Бурич та інші⁷³.

За результатами саміту було підписано Декларацію Кримської платформи. У цій Декларації підписанти засуджують постійні порушення прав та свобод мешканців Криму, триваючу мілітаризацію півострова, перешкоджання свободі судноплавства, переселення російських громадян до Криму, що постійно змінює демографічну структуру півострова. Сторони вирішили створити Міжнародну Кримську платформу як основний майданчик для консультацій та координації зусиль для мирного припинення окупації Криму, також сторони продовжать не визнавати Крим як частину Росії, будуть розглядати обмежувальні заходи для Росії, закликатимуть її до виконання міжнародного права та вимагатимуть негайного припинення порушень прав людини, об'єднують зусилля для захисту прав і свобод населення півострова, використовуватимуть можливості ООН, Ради Європи, ОБСЄ для вирішення

⁷² Саміт "Кримської платформи": 46 країн нагадали Москві, що питання Криму не закрито | DW | 23.08.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/samit-krymskoi-platfomy-46-krain-nahadaly-moskvi-shcho-pytannia-krymu-ne-zakryte/a-58959040> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷³ Кримська платформа: текстовий онлайн і трансляція. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/157760-krimska-platforma-testovij-onlajn-i-translacia/> (дата звернення: 20.11.2021).

проблем, пов'язаних з окупацією, створять систему постійної та швидкої комунікації між представниками міністерств закордонних справ держав-учасниць Платформи⁷⁴. Декларація саміту залишається відкритою для приєднання, в свою чергу МЗС України працює над розширенням складу учасників Кримської платформи для майбутнього їх залучення в процеси обговорення.

За оцінками експертів, Кримська платформа сприяла тому, що Україна змогла перенести питання окупації півострова зі слів до конкретних дій. За словами Павла Лакійчука, керівника військових програм безпеки Центру глобалістики «Стратегія XXI»: «з уст іноземних партнерів почасти звучали надто вже загальні слова підтримки: про несприйняття окупації, про готовність нас підтримати в питанні територіальної цілісності тощо. Все це ми постійно чуємо, і це добре, однак я вбачаю в цьому й мінус. Це вираження того, що міжнародна спільнота ще не готова до якихось конкретних, рішучих дій щодо кричущого порушення міжнародного права»⁷⁵. На його думку, позитив полягає в тому, що платформа стала основою для налагодження комунікації, що є величезною перевагою для України.

Юрій Смелянський, експерт з питань тимчасово окупованих територій, також вважає, що саміт мав переважно позитивний вплив як мінімум у тому, що партнери підтвердили незмінну підтримку територіальної цілісності України, але тим не менше залишається момент того, що Крим – це таки внутрішня справа України, і що з цією проблемою Україна повинна справлятися самотійно, іноземні партнери готові в цьому допомагати, але вони не будуть робити щось замість нас. За його словами, фасадна частина

⁷⁴ Кримська платформа. Декларація – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/krimska-platforma-deklaraciya-70293> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷⁵ Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html> (дата звернення: 20.11.2021).

саміту виконана чудово, але окрім фасаду лишається внутрішня частина роботи, яка є повною відповідальністю України⁷⁶.

Аналітик Європейської Ради з міжнародних відносин Густав Грессель вважає, що діяльність Платформи буде протидіяти думкам Росії про те, що Захід не хоче торкатися питання Криму, а також такий формат зможе об'єднати ті держави, які мають інтерес щодо посилення санкцій, які наразі малоефективними. Більше того, аналітик вважає, що головна мета саміту виконана, вона полягала в тому, щоб показати Росії, що Захід не змиритися з окупацією Криму і ніколи не буде вважати його частиною Росії, незважаючи на те, що процес повернення Криму може бути довготривалим⁷⁷.

Позиція Росії щодо Кримської платформи та саміту зокрема – негативна. За словами Дмитра Медведєва, необхідно дочекатися в Україні появи адекватного керівництва, яке не буде націлене на конфронтацію з Росією та на проведення «дебільних Кримських платформ», а на побудову рівноправних відносин з Росією⁷⁸. Віце-прем'єр кримського уряду, постійний представник Криму при президенті Росії Георгій Мурадов заявив, що міжнародний саміт Кримська платформа може обернутися для учасників «рядом хворобливих наслідків». За його словами, учасники саміту ставлять під сумнів територіальну цілісність Російської Федерації, а також вони можуть потрапити в число недружніх для Росії країн (наслідком чого може стати заборона в'їзду на територію РФ та накладання арешту на активи)⁷⁹.

Представниця МЗС РФ Марія Захарова заявила, що Кримська платформа – «чистої води популізм, відірваний від реальності політичний спектакль, який має на меті лише збереження тематики тимчасового

⁷⁶ Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу.

⁷⁷ Саміт "Кримської платформи": 46 країн нагадали Москві, що питання Криму не закрито | DW | 23.08.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/samit-krymskoi-platfomy-46-krain-nahadaly-moskvi-shcho-pytannia-krymu-ne-zakryte/a-58959040> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷⁸ Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством. Коммерсантъ: последние новости России и мира. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5028300> (дата звернення: 20.11.2021).

⁷⁹ В окупованому Криму пригрозили учасникам "Кримської платформи". Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/12/7303550/> (дата звернення: 20.11.2021).

перебування Криму в складі України в інформаційному просторі»⁸⁰. В свою чергу Міністр закордонних справ РФ Сергій Лавров назвав Платформу «порожньою русофобською акцією». Раніше він називав її «порожньою безперспективною пропагандистською затією» та шабашем, на якому «Захід буде продовжувати пестити неонацистські, расистські настрої сучасної української влади»⁸¹.

На 76-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 22 вересня 2021 року В. Зеленський закликав всі країни-учасниці ООН (в тому числі й Росію) приєднатися до Кримської платформи. За його словами, «це не іронія і не тролінг, але цей формат завжди відкритий для Росії. Оскільки в світі ніхто не відчуває себе в безпеці і не може сховатися за міжнародним правом, як за кам'яною стіною». Така заява прозвучала у світлі критики ООН за те, що організація не взяла участі в саміті Кримської платформи⁸².

18 листопада 2021 року Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба заявив, що відбулася історична подія для Кримської платформи – у проєкті оновленої резолюції Генасамблеї ООН «Ситуація з правами людини в тимчасово окупованій Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, Україна», схваленому 17 листопада 2021 року Третім комітетом ООН, є згадка про Кримську платформу та її підтримку посиленої резолюції ГА ООН щодо ситуації з правами людини у Криму. За словами міністра, «документ визначає цілі та завдання спільної діяльності. МЗС України буде підтримувати дослідницькі проєкти незалежних аналітичних центрів країн світу щодо Криму, сприяти організації та спільному проведенню заходів, конференцій,

⁸⁰ В РФ пригрозили наслідками окремим країнам за участь у Кримській платформі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304861/> (дата звернення: 20.11.2021).

⁸¹ Лавров назвав Кримську платформу “безперспективною русофобською акцією”. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304849/> (дата звернення: 20.11.2021).

⁸² Зеленський закликав Росію приєднатися до "Кримської платформи" | DW | 23.09.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/zelenskyi-zaklykav-rosiiu-priednatysia-do-krymskoi-platfomy/a-59268877> (дата звернення: 20.11.2021).

семінарів та круглих столів у рамках Кримської платформи»⁸³. Президент України також привітав схвалення комітетом проекту резолюції і очікує її ухвалення у грудні 2021 року.

Так само 18 листопада 2021 року Дмитро Кулеба підписав меморандум про співпрацю МЗС України та експертної мережі Кримської платформи. У документі визначено спільні цілі та завдання, МЗС буде підтримувати експертні проекти на незалежні дослідження аналітиків, а також сприятиме спільному проведенню конференцій, семінарів, круглих столів. Наступний крок у спільній діяльності МЗС та експертної мережі – узгодження плану спільних дій на 2022 рік. За словами міністра, Платформа – це не одноразовий захід, а постійно діюча структура, яка об'єднує більше 70 українських та закордонних неурядових організацій, аналітичних центрів та правозахисних організацій⁸⁴.

Отже, Кримська платформа – це ініціатива української влади для створення майданчика для обговорення та координації зусиль щодо питання деокупації Кримського півострова, прав та свобод громадян; залучення до цього процесу міжнародних партнерів. У 2020 році ця ініціатива із запрошенням приєднатися прозвучала від В. Зеленського на 75-й сесії ГА ООН, але не отримала значної міжнародної підтримки. Інавгураційний саміт, який відбувся 23 серпня 2021 року, став початком діяльності Кримської платформи, захід відвідали представники більше 40 країн. За результатами саміту була підписана Декларація, в якій сторони закликали до відновлення територіальної цілісності України та підтвердили свою незмінну підтримку Україні. На саміті обговорювалися питання порушення прав мешканців півострова, постійна мілітаризація та перешкоди вільному судноплавству в Чорному та Азовському морях. Росія сприйняла захід та саму Кримську

⁸³ Кримську платформу вперше додали до проекту резолюції Генасамблеї ООН – Кулеба. ГОРДОН: Все новости Украины за последний час. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/crimea/krimsku-platformu-vpershe-vkljuchili-do-proektu-rezoljutsiji-genasambleji-onn-kuliba-1582044.html> (дата звернення: 20.11.2021).

⁸⁴ МЗС та експертна мережа "Кримської платформи" домовилися про співпрацю. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/780559.html> (дата звернення: 20.11.2021).

платформу вкрай негативно, погрожуючи учасникам саміту, а також незадовго до самого саміту запровадила санкції проти Дмитра Кулеби. Наразі політики та аналітики працюють над планом дій для Платформи на 2022 рік.

Створення Платформи вплинуло на сприйняття України міжнародною спільнотою, закордонні партнери і Росія переконалися, що Україна не змирилася з поточним станом речей щодо окупації Криму і буде прикладати всі можливі дипломатичні зусилля для того, щоб повернути його. Такий формат – значний прорив української дипломатії та перспективний проект Президента України, який може стати поворотним пунктом для відновлення територіальної цілісності України.

Висновки до розділу 2

У даному розділі проводився аналіз спроб політико-дипломатичного регулювання російсько-українського конфлікту під час каденції президента України Володимира Зеленського. Аналіз у даному розділі поділяється на дві частини: перша, проведення оцінки перемовин у Нормандському форматі, котрий був розблокований після декілька річної паузи; другий, проведення оцінки створенню та діяльності саміту «Кримська платформа».

Перші 5 зустрічей у Нормандському форматі проходили в період з 2014 по 2016 роки, перерва між 6 зустріччю, яка відбулась у 2019 році, становила 3 роки. Таку тривалу паузу можна обґрунтувати тим, що Росія постійно відмовлялася брати участь у нових зустрічах, незважаючи на дипломатичні зусилля України, Німеччини та Франції. Весь цей період Україна наполягала на тому, що зустрічі необхідно відновити, адже домовленості не виконуються, Росія аргументувала свою відмову тим, що без ретельної підготовки немає сенсу їх проводити. 9 грудня 2019 року у Єлисейському палаці в Парижі відбулася шоста зустріч Нормандської четвірки. Лідери держав спілкувалися впродовж 4 годин.

Основні питання, порушені на зустрічі, наступні – розведення сил, покращення гуманітарної ситуації, пропозиція створення у рамках Тристоронньої контактної групи спеціальну підгрупу для повернення кордону під контроль України, терміни звільнення затриманих осіб, закон про особливості місцевого самоврядування на окупованих територіях, втілення політичної частини Мінських угод, «формула Штайнмаєра», проведення місцевих виборів.

З усього переліку домовленостей був виконаний лише один пункт – так, 29 грудня 2019 року відбувся великий обмін полоненими (українській стороні передали 76 осіб, в окуповані території – 124), щодо інших пунктів, то запланована через 4 місяці нова зустріч була перенесена через епідемію коронавірусу, не було погоджено новий режим припинення вогню, а лише був продовжений «режим тиші».

Наступна, сьома зустріч у Нормандському форматі, відбулася майже через рік після попередньої – 13 листопада 2020 року, переговори на рівні політичних радників пройшли у Берліні (представники від України – О. Резніков та А. Єрмак, російський представник – Д. Козак). Глобальних змін для ситуації зустріч, яка тривала близько 7 годин, не мала – сторони домовились про продовження режиму припинення вогню, так і не вдалося визначити дату для зустрічі очільників держав, українська сторона погодилась внести до Верховної Ради питання про перегляд постанови про місцеві вибори.

Отже, останні 2 зустрічі у Нормандському форматі мали вкрай мало впливу на вирішення конфлікту, найкращі їх результати – це обмін полоненими. На майбутнє ситуація виглядає таким чином, що Росія не буде зацікавлена у проведенні зустрічі, незважаючи на те, що Україна представила План дій з врегулювання питання Донбасу. Мінські угоди, які мало виконуються, все ж стали одним з інструментів дипломатичного тиску на Росію – за невиконання положень на неї були накладені санкції США та ЄС. Але вони стануть повністю дієвими тільки тоді, коли Росія визнає себе

стороною конфлікту і держави будуть рухатися до розв'язання війни мирним шляхом. Наразі Росія робить все можливе для того, щоб заблокувати будь-які переговорні процеси, тому перспективи розмороження процесу врегулювання конфлікту є вкрай низькими.

Ідея створення саміту «Кримська платформа» прозвучала ще за каденції Петра Порошенка, коли у 2016 році була спроба створити формат «Женева плюс», у рамках якого мало обговорюватися питання окупованого Криму. Але на той момент ініціативу сприйняли неоднозначно і вона не була реалізована. До цього питання повернувся у 2019 році президент В. Зеленський, особливо після зустрічі з президентом РФ В. Путіним. Президент України аргументував необхідність створення тим, що вже існує кілька майданчиків для обговорення ситуації на Донбасі, а про Крим ніхто не згадує.

Основними видами роботи платформи було визначено візити парламентаріїв різних країн на межу з Кримом, проведення круглих столів та конференцій, постійна публікація аналітичних матеріалів про Крим, організація міжнародних зустрічей, формування експертної мережі. Платформа має працювати на чотирьох рівнях – перший – проведення самітів за участі глав держав, другий – організація міжнародних заходів на кримську тематику в рамках ООН, ОБСЄ на рівні міністрів закордонних справ, третій – парламентський рівень за умови залучення парламентських асамблей НАТО, ОБСЄ (27 квітня 2021 року була створена група підтримки Кримської платформи в Парламентській асамблеї НАТО, такі ж групи були створені у травні у Литві та Латвії), четвертий – на рівні експертів, які будуть проводити регулярні зустрічі та наради, а також публікуватимуть аналітичні матеріали (Експертна мережа Кримської платформи об'єднує українських та іноземних експертів, 6 серпня 2021 року відбувся установчий Форум Експертної мережі, який надаватиме інформаційно-аналітичну та комунікаційну підтримку діяльності Платформи).

Інавгураційний саміт, який відбувся 23 серпня 2021 року, став початком діяльності Кримської платформи, захід відвідали представники більше 40 країн. За результатами саміту була підписана Декларація, в якій сторони закликали до відновлення територіальної цілісності України та підтвердили свою незмінну підтримку Україні. На саміті обговорювалися питання порушення прав мешканців півострова, постійна мілітаризація та перешкоди вільному судноплавству в Чорному та Азовському морях. Росія сприйняла захід та саму Кримську платформу вкрай негативно, погрожуючи учасникам саміту, а також незадовго до самого саміту запровадила санкції проти Дмитра Кулеби. Наразі політики та аналітики працюють над планом дій для Платформи на 2022 рік.

Створення Платформи вплинуло на сприйняття України міжнародною спільнотою, закордонні партнери і Росія переконалися, що Україна не змирилася з поточним станом речей щодо окупації Криму і буде прикладати всі можливі дипломатичні зусилля для того, щоб повернути його. Такий формат – значний прорив української дипломатії та перспективний проект Президента України, який може стати поворотним пунктом для відновлення територіальної цілісності України.

РОЗДІЛ 3. СЦЕНАРІЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКОГО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИМ ШЛЯХОМ У 2021-2030 РОКАХ.

3.1 Угода «Мінськ-3» - варіант реанімації Мінських домовленостей.

Перші Мінські домовленості були підписані у Мінську 5 вересня 2014 року Тристоронньою контактною групою за участі представника ОБСЄ, а також лідерів ДНР та ЛНР. На їхнє укладання попередньо вплинула зустріч та консультації у Нормандському форматі між главами України, Росії, Франції та Німеччини, а також загострення ситуації на Сході України (сутички біля Слов'янська та краматорського аеропорту, активні бойові дії, контрнаступ українських військ). Після першого раунду Мінських переговорів був підписаний «Протокол за підсумками консультації Тристоронньої контактної групи, щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію мирного плану Президента України П. Порошенка та ініціатив Президента Росії В. Путіна». Протокол в загальному можна розділити на три групи: пункт про припинення бойових дій, про врегулювання конфлікту політичними засобами та про гарантування безпеки в зоні конфлікту.⁸⁵

Україна була змушена підписати ці Домовленості під тиском обставин, для того, щоб принаймні тимчасово зупинити агресора, адже була загроза продовження бойових дій, втрати територій та ще більшої кількості людських життів, що могло в подальшому призвести до повної втрати суверенітету. Росія при підписанні керувалася більше економічними мотивами – проти неї зі сторони ЄС були впроваджені санкції, також РФ хотіла продемонструвати, що готова мирно вирішувати конфлікт, більше того, вона прагнула зберегти політичний вплив на Україну. Представники сепаратистів своєю участю в переговорах довели крайню залежність від Росії, хоча постійно наголошували на тому, що їхньою метою є незалежність.

⁸⁵ Мінські угоди: історія, інтереси, перспективи. *Спільне*. URL: <https://commons.com.ua/uk/minski-ugodi-istoriya-interesi-perspektivi/> (дата звернення: 29.11.2021).

Перші Мінські угоди стали спробою дійти до компромісу, яке б хоча б частково могло задовільнити всі сторони конфлікту – припинення бойових дій та нормалізація політичного процесу. Тим не менше, вони не стали ефективним інструментом для вирішення ситуації – якщо розглядати їх з точки зору міжнародного права, то за словами правника-міжнародника В. Василенка «вони, якщо вжити юридичну термінологію, є нікчемними, тобто нечинними з моменту їх укладення».⁸⁶ Це можна обґрунтувати тим, що згідно з 52 статтею Віденської конвенції про Міжнародні договори, даний Протокол був укладений під примусом, через застосування сили або загрозу її застосування. Інша проблема – нечіткі формулювання положень, не було прописано деталей того, як має відбуватися припинення бойових дій, в якому порядку варто реалізовувати пункти договору, коли саме мають відбутися місцеві вибори і т.д.⁸⁷ Єдиними плюсами перших Мінських угод стало припинення розгортання російської агресії та зменшення кількості загиблих.

Оскільки домовленості не виконувались, в період до підписання наступних Мінських угод сторони сперечались стосовно певних положень (де і коли мають розводитись сили, коли мають бути проведені місцеві вибори, які конкретні повноваження має ОБСЄ та інші), шукали виправдання щодо невиконання і водночас намагались зміцнити власну військову силу. На початку 2015 року відбулась ескалація конфлікту: Росія посилила наступ на українську територію, сепаратисти захопили Донецький аеропорт, угруповання бойовиків оточили українську армію біля с. Логвіново та захопили його, терміново необхідно було щось вирішувати.⁸⁸ Передумови підписання нових домовленостей по суті дублювали попередні: Україна шукала вихід з положення за допомогою дипломатичних методів. Лідери Німеччини та Франції на початку лютого провели переговори спочатку в Києві

⁸⁶ Там само

⁸⁷ Мінські угоди: історія, інтереси, перспективи. *Спільне*. URL: <https://commons.com.ua/uk/minski-ugodi-istoriya-interesi-perspektivi/> (дата звернення: 29.11.2021).

⁸⁸ Мінські домовленості 2015 року • Минуле та теперішнє. *Минуле та теперішнє*. URL: https://mtt.in.ua/slovnyk_minski-domovlenosti-2015-roku/ (дата звернення: 29.11.2021).

з П. Порошенком, згодом у Москві з В. Путіним. 10 лютого зустрілись заступники міністрів закордонних справ держав Нормандського формату і анонсували зустріч глав держав, яка відбулася 11-12 лютого в Мінську.

Основна ціль зустрічі – узгодження Комплексу заходів щодо виконання Мінських угод. Кожна зі сторін при підписанні документу переслідувала власні цілі – європейські держави були зацікавлені в якнайшвидшому покращенні ситуації, тому тиснули на Росію, погрожуючи санкціями та ізоляцією; Україна хотіла припинити наступ на свою територію та отримати якісь гарантії безпеки та переконання в тому, що угоди будуть виконуватись; Росія намагалась виграти час для захоплення бойовиками додаткових територій. Президент Франції так прокоментував цю ситуацію: «Порошенко невідступно боронив суверенітет своєї країни, тоді як Путін домагався автономії для повсталих провінцій і хотів відтягти припинення вогню ще на три тижні».⁸⁹

Україна зі свого боку угоду частково виконала, дипломат О. Моцик стверджує, що «Україна проголосувала у першому читанні поправки до конституції, прийняла закон про особливості місцевого самоврядування в ОРДЛО і продовжила термін його дії ще на рік, коли він закінчився, проголосувала закон про амністію, який щоправда не підписаний, та визначила населені пункти, де можливо будуть проведені вибори, якщо відповідне рішення прийме Верховна Рада».⁹⁰ Незважаючи на це, Росія та бойовики свою частину угоди не виконали і не виконують – режим припинення вогню не дотримується, зброя не відведена, моніторингова місія ОБСЄ не має доступу до деяких населених пунктів. Мінські домовленості не працюють, про це чітко говорять цифри – за перші 10 місяців дії угод режим

⁸⁹ Там само

⁹⁰ Мінськ-2: перспектив зупинки війни на Донбасі не видно | DW | 13.02.2018. DW.COM.

URL: <https://www.dw.com/uk/мінськ-2-перспектив-зупинки-війни-на-донбасі-не-видно/a-42563502> (дата звернення: 29.11.2021).

тиші порушували 13500 разів, Україна додатково втратила 500 км² території, Росія відправила 55 «гуманітарних конвоїв» на Донбас.⁹¹

Проблемами неефективності та недотримання Мінських угод є:

- По-перше, різне розуміння статусу сторін конфлікту. Україна та міжнародні партнери вважають Росію агресором, повноцінною стороною конфлікту, хоча Росія називає себе всього лише посередником. Зрозуміло, що це негативно впливає на процес переговорів, адже Росію неможливо змусити до якихось дій, позаяк де юре вона не причетна до конфлікту.⁹²
- По-друге, у самому документі закладена суперечність, яка дозволяє по-різному трактувати положення – в угоді прописано пункт про те, що місцеві вибори повинні відбуватися за стандартами ОБСЄ, які передбачають контроль держави над тією територією, де проходять вибори. Росія ж наполягає, що вибори мають відбутися до того, як Росія передасть контроль над кордоном Україні. В пункті про передачу контролю кордону зазначено, що відновлення повного контролю над кордоном має початися в перший день ПІСЛЯ проведення місцевих виборів. Таким чином, один пункт документу суперечить іншому, що не дозволяє виконати жоден з них.⁹³
- По-третє, Мінські угоди для України є необов'язковими для виконання, адже вони не були ратифіковані парламентом. За словами першого генерального прокурора України В. Шишкіна, «у 9 статті Конституції написано, що зобов'язання для України є обов'язковими, якщо цей міжнародний документ ратифікований Верховної Радою.

⁹¹ Мінські угоди в цифрах - BBC News Україна. *BBC News Україна*.

URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/09/160901_minsk_agreements_2years_on_it (дата звернення: 29.11.2021).

⁹² Зачарований Мінськ: довга дорога до миру. *Слово і Діло*.

URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/kolonka/denys-popovych/bezpeka/zacharovanyj-minsk-dovha-doroha-mugu> (дата звернення: 30.11.2021).

⁹³ Лашенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. *Радіо Свобода*.

URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyna/31444921.html> (дата звернення: 30.11.2021).

Міжнародні договори стають нашим національним законодавством, якщо згоду на обов'язковість надав парламент».⁹⁴ Оскільки такої згоди не було, Україна не зобов'язана дотримуватись положень Угоди. Окрім того, представник України в Тристоронній контактній групі Л. Кучма не мав необхідних повноважень для того, щоб підписувати угоду, він міг лише представляти Україну на переговорах.

Очевидно, що Мінськ-1 та Мінськ-2 не принесли очікуваних результатів для жодної зі сторін. З часу підписання останніх угод пройшло більше 6 років, тому звучать думки про те, що необхідно підписати нові Мінські домовленості, так званий «Мінськ-3». Така пропозиція звучала ще у 2019 році від Президента України В. Зеленського, тоді він заявляв про те, що хоче змінити пункт угоди, де прописана передача Україні контролю над кордоном. Тоді ж прес-секретар Президента Росії Д. Пєсков зробив заяву, що це можливо, але лише за умови того, що над змінами будуть працювати також представники ЛНР/ДНР. Тоді ця думка не набула значної популярності і залишилась лише ідеєю.⁹⁵

У 2019 році з'явилась ще одна пропозиція оновлених Мінських угод, вона прозвучала від Мартіна Сайдіка – спецпредставника ОБСЄ у Тристоронній контактній групі, така пропозиція більш відома у ЗМІ як «план Сайдіка». Суть плану (зі слів Сайдіка, адже письмові напрацювання ніде не були опубліковані) така: об'єднана місія ООН та ОБСЄ повинна прибути на окуповані території і там вона має організувати місцеві вибори, забезпечити амністію сепаратистам, простежити за дотриманням прав населення. Окрім того, необхідно створити Агентство з реконструкції, відповідальністю якого

⁹⁴ Мінські угоди не є обов'язковими для України, оскільки не ратифіковані у парламенті - експерт. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/politics/1121020-minski-ugodi-ne-e-obovyazkovimi-dlya-ukrajini-oskilki-ne-ratifikovani-u-parlamenti-ekspert.html> (дата звернення: 30.11.2021).

⁹⁵ «Мінськ-3» Україна напише разом з «ЛДНР»? | Ваша Свобода, 2019. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T0nFX0Y1Egg> (дата звернення: 29.11.2021).

буде відновлення Донбасу. Важливо: у цій пропозиції наголошується на тому, що перед початком реалізації плану його повинні ратифікувати і Україна, і Росія (що свідчитиме про те, що конфлікт є українсько-російським, а не внутрішньою кризою України).

Незважаючи на те, що план виглядає доволі оптимістично, у ньому оминаються деякі вкрай важливі для України положення – по-перше, немає пункту про відновлення Україною контролю над територією, по-друге, не вказано, як саме повинна відбуватись демілітаризація збройних формувань бойовиків, по-третє, не зовсім зрозуміло, що саме мається на увазі під амністією. Окрім того, викликає сумніви і постать самого М. Сайдіка, який багато років працював у Москві в якості викладача та дипломатичного представника, що дає можливість припустити особисту зацікавленість М. Сайдіка у прийнятті плану. Хоча план був озвучений ще в 2019 році, жодна конкретна робота з його втілення так і не проводилась.⁹⁶

За два роки з'явилися нові напрацювання та пропозиції щодо укладання нових Мінських угод. Їхнє підписання в першу чергу покаже світу, що Україна не змиралась із поточним станом справ і збирається активно застосовувати будь-які дипломатичні методи для врегулювання ситуації на Донбасі та повернення територій. Аналітики вважають, що до нових угод варто залучити і нових підписантів – США та Велику Британію (звернення до Будапештського меморандуму). Предметом угоди має стати домовленість сторін щодо спільного виконання плану заходів для повернення окупованих територій до складу України. Основні пункти, які варто прописати в новій угоді:

- Звільнення окупованих територій від російських військових формувань;
- Введення миротворчої місії ООН, для того, щоб забезпечити виконання угод;

⁹⁶ «Мінськ-3», або Туманні пропозиції та реальні загрози «плану Сайдіка». *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2629736-minsk3-abo-tumanni-propozicii-ta-realni-zagrozi-planu-sajdika.html> (дата звернення: 30.11.2021).

- Надання місії мандату з необхідними повноваженнями (моніторинг за виведенням російських підрозділів, дозвіл на заходи для розмінування території, спостереження за звільненням українських заручників, дозвіл на знищення паспортів ЛНР/ДНР та видання українських);
- Здійснення інфраструктурної відбудови після реінтеграції територій.⁹⁷

Така угода відрізнятиметься також тим, що миротворча місія ООН буде мати дієвий механізм контролю над виконанням положень, така місія надаватиме звіти для Ради Безпеки і при необхідності буде мати повноваження для використання будь-яких засобів для припинення військових дій. Необхідно також додати пункт про те, що угода стане чинною відразу після її підписання для уникнення маніпуляцій з ратифікацією.

Введення миротворчої місії на Донбас може мати свої переваги та недоліки. Незважаючи на те, що вона може сприяти встановленню миру, допоможе згуртувати українське суспільство, покращить інвестиційний клімат в країні та дозволить наблизити реінтеграцію окупованих територій до складу України, така місія може призвести також до того, що будуть послаблені санкції щодо Росії, Росія зможе й надалі впливати на Донбас, це створить суттєве навантаження на український бюджет та можливість того, що Росія буде нав'язувати власне бачення діяльності місії. Росія ставиться до ідеї з миротворчою місією не надто позитивно, обґрунтовуючи це негативним досвідом Югославії, для України ж місія теж не дуже вигідна, адже якщо вона працюватиме за російськими правилами, це швидше за все призведе до замороження конфлікту.⁹⁸

«Мінськ-3» може набути вигляду Боснійської моделі врегулювання конфлікту, яка полягає в тому, що зберігається територіальна цілісність держави за умови федералізації. Мінські угоди тут можна порівняти з

⁹⁷ Мінськ-3: як повернути тимчасово окуповані території?. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/05/30/7181796/> (дата звернення: 29.11.2021).

⁹⁸ Сценарії врегулювання конфлікту на Донбасі. *Центр "Нова Європа"*. URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/stsenariyi-vregulyuvannya-konfliktu-na-donbasi/> (дата звернення: 30.11.2021).

Дейтонськими, які сприяли закінченню війни у Боснії та Герцеговині. Є кілька важливих моментів, які відрізняють ці два види угод і дають додаткові важелі впливу для Росії – по-перше, Дейтонські угоди не передбачали амністію учасників бойових формувань, по-друге, на територію Боснії та Герцеговини був введений військовий контингент НАТО. На відміну від БіГ, Україна буде змушена погоджуватись на не вигідні для себе умови, поки вона не відновить контроль над кордоном і не проведе місцеві вибори за українським законодавством. Україна може використати Боснійську модель врегулювання конфлікту для припинення російської агресії, але це відбудеться ціною втрати власного суверенітету, тому такий сценарій більш вигідний для Росії та Заходу⁹⁹, оскільки дозволить Заходу закрити загрозу військового конфлікту тліючого формату в прикордонній зоні та дозволить відновити бізнес зв'язки з РФ.

Іншою позицією щодо «Мінську-3» є збереження попередніх домовленостей і лише їхній перегляд, без створення повністю нового документу. Небезпека при створенні нових Мінських угод може полягати в тому, що підконтрольні Росії сили на Донбасі будуть визнані як самостійні сторони конфлікту, тоді вони будуть підписантами угод в якісно новому статусі, що для України абсолютно не вигідно. На думку аналітиків, попередні домовленості слід трактувати відповідно до норм міжнародного права, Статуту ООН та ОБСЄ, що може дати Україні великі можливості.¹⁰⁰

Україна може використовувати й інші альтернативні формати – замість реанімації Мінських домовленостей можна розпочати роботу в рамках Будапештського меморандуму разом з Нормандським форматом та Мінським процесом, додати сюди вирішення Кримського питання та розширити переговорну базу. Окрім того, можна активізувати дії публічного характеру –

⁹⁹ Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії / В. Філіпчук та ін. *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 2016. С. 11–13.

¹⁰⁰ Лашенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyna/31444921.html> (дата звернення: 29.11.2021).

як приклад, провести засідання Тристоронньої контактної групи для аналізу виконання угод і чітко прописати, хто, що і коли має виконати. Також необхідне здійснення роботи всередині держави – зміцнення інституцій, підготовка до реінтеграційних заходів, моделювання ситуацій того, що необхідно зробити після того, як українські вимоги будуть дотримані.¹⁰¹

Російський погляд стосовно «Мінська-3» - негативний. Населення Росії вважає, що Мінські угоди – шлях до повернення українських земель до складу Росії, що Україна повинна дотримуватись вимог попередньої угоди – прийняти закон про особливий статус окупованих земель і провести місцеві вибори, і що в майбутньому Україну чекає не «Мінськ-3», а «Київ-1» - капітуляція України.¹⁰² Офіційна Москва заявляє, що Мінські угоди виконувати потрібно, але проблемою є різна інтерпретація їх сторонами. За словами російського аналітика О. Ігнатова, сторонам потрібна нова угода, В. Путін же заявив, що в такій угоді необхідно гарантувати безпеку для Росії, а саме момент того, що НАТО не буде рухатися до території України, так само як і до Молдови, Грузії чи Білорусі. О. Ігнатов підсумував це так – Росія хоче зберегти периферію цих буферних зон для себе.¹⁰³

Наразі ситуація виглядає наступним чином – передумов для того, що «Мінськ-3» буде підписаний найближчим часом – немає. Цьому сприяє кілька чинників – по-перше, місце проведення переговорів. Сторони не зможуть зібратися в Мінську, оскільки Україна заявила, що не буде проводити там переговори через міцний вплив Росії на Білорусь (розширення військової присутності та проведення спільних військових навчань).¹⁰⁴ По-друге, чітке

¹⁰¹ Забіян В. Мінські угоди: виконати не можна розірвати? | UACRISIS.ORG. *Uacrisis.org*. URL: <https://uacrisis.org/uk/minski-ugody-vykonaty-ne-mozhna-rozirvaty> (дата звернення: 29.11.2021).

¹⁰² «Минск-3 – это возврат земель в состав России, включая Киевскую область». *ИА REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/3306346.html> (дата звернення: 30.11.2021).

¹⁰³ По версии Москвы, в нагнетании напряженности на границе с Украиной виноват Запад. *ERR*. URL: <https://rus.err.ee/1608420671/po-versii-moskvy-v-nagnetanii-naprjzhennosti-na-granice-s-ukrainoj-vinovat-zapad> (дата звернення: 30.11.2021).

¹⁰⁴ Ukraine rules out a return to Minsk peace talks as Putin tightens his grip on Belarus. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-rules-out-a-return-to-minsk-peace-talks-as-putin-tightens-his-grip-on-belarus/> (date of access: 30.11.2021).

небажання Росії сідати за стіл переговорів, про що свідчать і постійні відмови, і нарощення військової присутності біля кордонів України (приблизно 80 тисяч солдатів в листопаді цього року).¹⁰⁵ По-третє, немає ні чітко напрацьованої бази для підписання угоди, ні однастайності з приводу того, чи повинні оновитися старі домовленості, чи створитися принципово нові.

Отже, процес переговорів щодо виконання Мінських угод триває вже більше 7 років, але покращень для ситуації не передбачається, тому що російська сторона не зацікавлена в мирному розв'язанні конфлікту. Кардинальних змін не відбувається: Росія продовжує звинувачувати Україну в недотриманні угод, адже згідно з її позицією, Україна має вжити низку заходів зі свого боку, а тоді свою частину виконає Росія. Найбільша проблема полягає в тому, що Мінські домовленості мають політичний характер, немає елементу примусу, хоча російська сторона стверджує, що вони є «законом», який повинен повністю виконуватися.

Для того, щоб ситуація змінилась, Росія повинна визнати себе стороною конфлікту, тоді ратифікувати документ і легітимізувати його, застосовуючи на практиці. Поки цього не станеться, Мінські домовленості, хоч скільки б їх не підписували, залишаються лише примарною надією на мир, тому «Мінськ-3» навряд чи стане реанімацією попередніх домовленостей, адже, по-перше, наразі ніхто не працює розробкою нових положень, це лише пропозиція, по-друге, Росія навряд чи погодиться підписати нові угоди на не вигідних для себе умовах та й взагалі (зважаючи на погіршення ситуації на кордоні), по-третє, такі угоди можуть стати пасткою для самої України, якщо будуть прийняті за правилами Росії (адже якщо Україна відмовиться від формату Мінських угод взагалі, це може призвести до її звинувачення міжнародною спільнотою в тому, що Україна не бажає розв'язувати конфлікт мирним способом).

¹⁰⁵ Війська РФ біля України: на що вони здатні та як реагують НАТО і ЄС? | DW | 19.11.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/viiska-rf-bilia-ukrainy-na-shcho-vony-zdatni-ta-yak-reahuiut-nato-i-yes/a-59881879> (дата звернення: 30.11.2021).

3.2 Німецька модель вирішення російсько-українського конфлікту.

На думку професора політологічних наук Рутгерського державного університету в Нью-Джерсі Александра Мотиль, на сьогодні шлях, який має пройти Україна, залишається нестійким, оскільки існує невід’ємна суперечність між прагненням до возз’єднання з його відокремленими регіонами та впровадженням прозахідних реформ. Проте український уряд не знає, що робити з 35 тисячами добре озброєними російською зброєю сепаратистів з ОРДЛО. Також важливо, що окуповані території, фактично, є домом для проросійських політичних еліт і населення орієнтованого на РФ, котрі могли б заблокувати прозахідні реформи, якби вони залишилися в межах України¹⁰⁶.

Маневрувати між цими суперечностями буде легше, якщо Київ буде моделювати свою політику на основі політики післявоєнної Західної Німеччини. Як і післявоєнна Німеччина ХХ століття, Україна розділена на західно-орієнтовану та окуповану Росією зони, потребує відбудови своєї держави, суспільства та економіки, а також лежить на лінії розлому між демократичним Заходом і авторитарним Сходом. Найважливіше те, що так само, як і сьогодні Києву, Бонну довелося йти на важкі компроміси між возз’єднанням і розбудовою прозахідної держави — і він зробив це успішно, зрештою досягши обох. Розділена Німеччина щойно програла війну, а Україна вийшла з руїн імперії 25 років тому. Західна Німеччина фактично була окупована західними союзниками, тоді як Україна користується лише їхньою підтримкою. І Східна Німеччина була справжньою державою, а східний Донбас і Крим – суперечливі території. Тим не менш, німецький досвід може навчити Україну, як сприяти власному розвитку, тимчасово поступаючись контролем над частиною своєї території сторонній владі. Хороший підхід —

¹⁰⁶ Alexander J. Motyl. What Ukraine Can Learn From Germany's Cold War Divisions, October 3, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/10/03/what-ukrainecan-learn-from-germanys-cold-war-divisions/> (date of access: 30.11.2021)

розглянути, як три ключові канцлери Західної Німеччини — Конрад Аденауер, Віллі Брандт та Гельмут Коль — вели свою країну цим складним шляхом.

Від Конрада Аденауера, який став канцлером невдовзі після війни, Україна може дізнатися, чому погодження з втратою своєї території — у коротко- та середньостроковій перспективі — допоможе їй у довгостроковій перспективі. Аденауер твердо вірив, що Західна Німеччина стоїть перед вибором між єдністю і свободою. Він думав, що вільна і прозахідна Німеччина ніколи не може бути об'єднана зі Сходом, контрольованим Радянським Союзом. І хоча він залишався повністю відданим остаточному возз'єднанню та неподільності німецької нації, він ще в 1945 році визнав, що «окупована Росією частина втрачена для Німеччини на невизначений час». Оскільки Аденауер зробив західний вибір, Західна Німеччина отримала допомогу відповідно до плану Маршалла, приєдналася до Європейського співтовариства вугілля та сталі та НАТО, переозброїлась і отримала вигоду від «економічного дива» 1950-х років. Помилкою політики Аденауера було те, що він фактично дозволив Східній Німеччині набути рис державності, дозволивши німецькій нації віддалятися, що ускладнило процес подальшої реінтеграції в майбутньому.

Так само, як Аденауер мав рацію, обравши свободу, коли Німеччина відчайдушно потребувала відновлення, тому пріоритетом української політики має бути виживання як західно-орієнтованої держави перед обличчям російської ворожості. Тому Україні було б розумно відмовитися від своєї риторики про возз'єднання і офіційно оголосити, що Крим і східний Донбас знаходяться під російською окупацією, тим самим утримуючи антиукраїнські еліти та населення в цих регіонах від своїх справ і перекладаючи всю відповідальність за їхній добробут на Москву. Тоді Київ має зосередитися на розвитку своїх політичних, військових, економічних та культурних інституцій, щоб зробити їх повністю сумісними з західними та інтегрованими в них.

Політика Віллі Брандт, канцлера Західної Німеччини на початку 70х років XX століття, може служити черговим практичним уроком для українських політичних еліт. У період його перебування на посаді канцлера, то США та СРСР прагнули покращити міждержавні відносини, як варіантом було скоротити свої арсенали ядерної зброї, тому питання Східної Німеччини знову стало на порядку денному. Брандт усвідомив, що необхідно переорганізувати політику ФРН по відношенню НДР, щоб видобути з ситуації максимально вигоди. Східна політика дозволила нормалізувати відносини з СРСР, Польської Народної Республіки та Чехословацької Соціалістичної Республіки. ФРН визнала непорушність післявоєнних кордонів і поширив офіційне дипломатичне визнання НДР. Цей підхід дозволив здійснювати якісно новий та позитивний вплив на Східну Німеччину, що забезпечило реалізацію більш стратегічних національних інтересів Західної Німеччини.

Українській політиці, як Західній Німеччині, доведеться змінити свій вектор на те, що зараз здається немислимим:

1. вести прямі переговори з бойовиками ДНР та ЛНР
2. вести прямі переговори з владою Криму:
 - на державному рівні – від імені держави: голова держави, дипломати, МЗС;
 - на субрегіональному рівні, обласному рівні: макроекономічні процеси на рівні Херсонської та Миколаївської областей з Автономною Республікою Крим;

Необхідно зазначити, теперішня ситуація ізоляція в українській політиці значної місцевої антизахідної (проросійської) еліти та громадськості – вигідне для прозахідного вектору розвитку українського соціуму. Це дає їй змогу активніше проводити необхідні реформи. З іншого боку, коли Україна стане більш стабільною та матиме міцніші громадські інститути, за західною моделлю, це дозволить зрозуміти масам та політичним елітам, що тривала боротьба і загибелі громадян не служать стратегічній цілі отримання

процвітаючої та об'єднаної України. Таким чином, для припинення конфлікту Києву знадобиться застосувати власну Східну політику, відповідно до тієї, котра була в канцлера Брандта. Приклад ФРН говорить про те, що війну неможливо зупинити, якщо не вдалося досягти справжнього примирення та не почати діалог з супротивником, як рівноправною стороною під час мирних перемовин. Подібні перемовини будуть де-юре визнанням бойовиків та квазі-державного утворення повноцінним актором міжнародних відносин.

Політика Гельмута Коля є оптимістичним прикладом дій для українських політичних еліт для того, щоб відновити повну територіальну цілісність для України, у ході соціальної та економічної боротьби проти інститутів суспільного життя Російської Федерації, що дозволить уникнути прямого військового зіткнення з РФ. До 80х роках ХХ століття більшість німців ФРН дійшли висновку, що об'єднання Німеччини неможливе. На той момент склалося враження, що даний порядок справ – статус-кво нової, післявоєнної німецької історії. Проте реформи Михайла Горбачова і його публічні заяви про те, що інші соціалістичні держави не постраждають від втручання СРСР призвели до дестабілізації режимів держав-сателітів та підірвали першочерговий смисл існування такого державного утворення як НДР.

Ідеологічне пояснення існування Східної Німеччини пояснювалося, через призму альтернативної моделі інституційного ладу до капіталістичної ФРН. У випадку, коли соціалістична модель почала розпадатися, то дане існування двох моделей почало втрачати будь-який сенс. Делегітимізація режиму посилювалася у зв'язку з великими потоками німців до Західної Німеччини та протести в 1989 році – це продемонструвало неефективність соціалістичної моделі та вибір населення у користь капіталістичних інституцій. Наприкінці 1990 року економіка НДР, через неефективність соціалістичної моделі, була на межі краху, а СРСР був надто слабкий, щоб допомогти відносно молодій економіці. Подібна ситуація була сприятливим середовищем для проведення возз'єднання Східної та Західної Німеччини, що і трапилося 3 жовтня 1990

року. Таким чином, на мою думку, Україна повинна оцінювати шанс відновлення територіальної цілісності, як віддалену та стратегічну перспективу. Дана ціль зможе реалізуватися лише у випадку успішного проведення прозахідних реформ та євроінтеграційний рух України, тоді коли російська модель роботи інститутів буде виглядати слабкою та недолугою в порівнянні з українськими. Невійськове відновлення територіальної цілісності України можливе за умови перемоги на ворожою системою інститутів.

Висновки до розділу 3

Станом на сьогоднішній день будь-які сценарії можливих угод чи стратегії поведінки держави по відношенню до різних зовнішньо-політичних перешкод для розвитку виглядають надзвичайно оптимістично, проте варто зауважити, що до моменту поки в сусідній Російській Федерації буде знаходитися теперішня політична еліта при збереженні статусу-кво внутрішньополітичної ситуації, реалізація даних напрацювань є малоімовірною або їх реалізація буде йти в перекір національним інтересам України. Хоча з іншого боку робота в цьому напрямку допомагає більш свідомо підходити до прийняття рішень у тих чи інших обставинах на зовнішньополітичній арені.

Необхідно зважати на те, що справді Мінський формат ведення перемовин уже є застарілим та політично небезпечно стало проводити очні зустрічі в місті Мінськ. Для підсилення ролі даних переговорів та створення більшого резонансу в світових ЗМІ необхідно залучати всі сторони-підписанти Будапештського меморандуму, а саме додавати Велику Британію та Сполучені Штати Америки. У ході аналізу було заключено небезпеку проведення врегулювання конфлікту за Боснійським сценарієм, що може призвести до повної федералізації України та її розпаду через нестабільну внутрішню ситуацію. Як на мене, найбільш вигідним та найбезпечнішим є німецький сценарій, котрий відповідає неоліберальній парадигмі ведення справ на

міжнародній арені. Проте звісно потрібно пам'ятати, що у випадку з Німеччиною між ФРН та НДР не було реальних бойових сутичок і один народ фактично був силоміць розділений зовнішньою силою. Що у свою чергу, не можна сказати про український випадок. На тлі всіх політичних гасел та дій, у ході даного конфлікту загинули українці по обидві сторони барикад і в суспільстві існує напруга по відношенню до людей, котрі залишилися на окупованих територіях та допомагали чи досі допомагають самопроголошеній владі. Подібна ситуація спостерігається і зі сторони мешканців окупованого Донбасу. Тому в даній ситуації імплементація за німецькою моделлю буде складнішим завданням, проте, як на мене, складнішим не означає нереальним.

Головна ціль котра сьогодні повинна бути поставлена перед українською політичною елітою – створити такий формат інститутів, щоб сюди захотіли переїхати іноземці, повернутися емігранти тощо. Варто зазначити, що в цьому напрямку вже взятий правильний курс і є перші оптимістичні результати, оскільки все частіше починають спостерігатися випадки, коли до України переїжджають люди з Білорусі та РФ.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження здійснити ретельний аналіз та виконати всі поставлені завдання. Першим завданням було провести аналіз діяльності ТКГ, отже можна стверджувати, що ТКГ став активним інструментом для обох сторін для переведення даного конфлікту в політико-дипломатичний вимір з військово-політичного. Головним результатом діяльності ТКГ в цей період для української сторони стала демонстрація цивілізованому світові нездатності РФ дотримуватися даним обіцянкам. Проте важливим чинником у ході підписання всіх домовленостей, котрий мав надзвичайно великий вплив на перебіг перемовин, був факт інтенсивних бойових дій та щоденних людських втрат. Фактично, перша зустріч в Мінську, у ході якої був підписаний «Мінськ-1» відбувалася поспіхом і було очевидно, що українська сторона була не в найкращому положенні для затяжних перемовин. Це було спричинено в першу ж чергу значними людськими втратами напередодні – Іловайська трагедія – відповідно залучення регулярних російських військ. Проте з іншого боку, на мою думку, протилежна сторона пішла на певні домовленості, у зв'язку з трагедією літака рейсу МН-17, що стало переломним моментом для зовнішніх партнерів України і остаточно сформувало імідж РФ, як про державу-агресора. Також другі Мінські домовленості були погодження у період загострення бойових дій навколо Донецького аеропорту та постійними втратами на фронті бійців ЗСУ. Формується враження, начебто цей елемент використовувався супротивником для посилення тиску на українську сторону перед прийдешньою зустріччю президентів.

Оцінюючи вплив Нормандського формату перемовин на політико-дипломатичне регулювання російсько-українського конфлікту, варто зазначити, що перші 5 зустрічей у Нормандському форматі проходили в період з 2014 по 2016 роки – головним результатом котрих було підписання «Мінськ-2». Надалі формат фактично був заморожений. Тому перерва між 6 зустріччю, яка відбулась у 2019 році, становила 3 роки. Таку тривалу паузу можна

обґрунтувати тим, що Росія постійно відмовлялася брати участь у нових зустрічах, незважаючи на дипломатичні зусилля України, Німеччини та Франції. Основні питання, порушені на зустрічі, наступні – розведення сил, покращення гуманітарної ситуації, пропозиція створення у рамках Тристоронньої контактної групи спеціальну підгрупу для повернення кордону під контроль України, терміни звільнення затриманих осіб, закон про особливості місцевого самоврядування на окупованих територіях, втілення політичної частини Мінських угод, «формула Штайнмаєра», проведення місцевих виборів.

З усього переліку домовленостей був виконаний лише один пункт – так, 29 грудня 2019 року відбувся великий обмін полоненими (українській стороні передали 76 осіб, в окуповані території – 124), щодо інших пунктів, то запланована через 4 місяці нова зустріч була перенесена через епідемію коронавірусу. Зустрічі у Нормандському форматі в 2019-2020 роках мали вкрай мало впливу на вирішення конфлікту, найкращі їх результати – це обмін полоненими. На майбутнє ситуація виглядає таким чином, що Росія не буде зацікавлена у проведенні зустрічі, незважаючи на те, що Україна представила План дій з врегулювання питання Донбасу. Мінські угоди, які мало виконуються, все ж стали одним з інструментів дипломатичного тиску на Росію – за невиконання положень на неї були накладені санкції США та ЄС.

Говорячи про саміт «Кримська платформа», варто зазначити, що дана ідея була неновою, а прозвучала ще за каденції Петра Порошенка, коли у 2016 році була спроба створити формат «Женева плюс». До цього питання повернувся у 2019 році президент В. Зеленський, особливо після зустрічі з президентом РФ В. Путіним. Президент України аргументував необхідність створення тим, що вже існує кілька майданчиків для обговорення ситуації на Донбасі, а про Крим ніхто не згадує. Основними видами роботи платформи було визначено візити парламентаріїв різних країн на межу з Кримом, проведення круглих столів та конференцій, постійна публікація аналітичних

матеріалів про Крим, організація міжнародних зустрічей, формування експертної мережі. Платформа має працювати на чотирьох рівнях – перший – проведення самітів за участі глав держав, другий – організація міжнародних заходів на кримську тематику в рамках ООН, ОБСЄ на рівні міністрів закордонних справ, третій – парламентський рівень за умови залучення парламентських асамблей НАТО, ОБСЄ (27 квітня 2021 року була створена група підтримки Кримської платформи в Парламентській асамблеї НАТО, такі ж групи були створені у травні у Литві та Латвії), четвертий – на рівні експертів, які будуть проводити регулярні зустрічі та наради, а також публікуватимуть аналітичні матеріали (Експертна мережа Кримської платформи об'єднує українських та іноземних експертів, 6 серпня 2021 року відбувся установчий Форум Експертної мережі, який надаватиме інформаційно-аналітичну та комунікаційну підтримку діяльності Платформи). Створення Платформи вплинуло на сприйняття України міжнародною спільнотою, закордонні партнери і Росія переконалися, що Україна не змирилася з поточним станом речей щодо окупації Криму і буде прикладати всі можливі дипломатичні зусилля для того, щоб повернути його. Такий формат – значний прорив української дипломатії та перспективний проект Президента України, який може стати поворотним пунктом для відновлення територіальної цілісності України.

Говорячи про перспективи підписання нової угоди «Мінськ-3», необхідно розуміти, що спроби України відмовитися від попередніх домовленостей обов'язково призведуть до шквалу критики з російської сторони, звинувачуючи українську владу в небажанні дотримуватися домовленостей та відповідно небажанні України мирно вирішувати проблему. Також необхідно зауважити, що Мінський формат ведення перемовин уже справді застарів; політично небезпечно стало проводити очні зустрічі в місті Мінськ. Для підсилення ролі даних переговорів та створення більшого резонансу в світових ЗМІ необхідно залучати всі сторони-підписанти

Будапештського меморандуму, а саме додавати Велику Британію та Сполучені Штати Америки. У ході аналізу було заключено небезпеку проведення врегулювання конфлікту за Боснійським сценарієм, що може призвести до повної федералізації України та її розпаду через нестабільну внутрішню ситуацію.

Цікавим є неоліберальний підхід до вирішення подібного роду конфліктів, імплементовний в німецькому сценарії возз'єднання Німеччини в 90х роках XX століття. Звісно потрібно пам'ятати, що у випадку з Німеччиною між ФРН та НДР не було реальних бойових сутичок. Що у свою чергу, не можна сказати про український випадок. На тлі всіх політичних гасел та дій, у ході даного конфлікту загинули українці по обидві сторони барикад і в суспільстві існує значна напруга через це. Тому в даній ситуації імплементація за німецькою моделлю буде складнішим завданням, проте, як на мене, складнішим не означає нереальним. Головна ціль котра сьогодні повинна бути поставлена перед українською політичною елітою – створити такий формат інститутів, щоб сюди захотіли переїхати іноземці, повернутися емігранти тощо.

Список використаних джерел та літератури:

1. Аналіз бойових дій в районі Іловайська після вторгнення російських військ 24 – 29 серпня 2014 року, Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України, 2015. URL: <https://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-illovausk--14354/> (дата звернення 15.09.2021)
2. В Донбасі завершилися "выборы" в ДНР и ЛНР, BBC News, 2014. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/11/141102_dnr_lnr_polls_e_n_d (дата звернення 20.10.2021)
3. В окупованому Криму пригрозили учасникам “Кримської платформи”. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/12/7303550/> (дата звернення: 20.11.2021).
4. В РФ пригрозили наслідками окремим країнам за участь у Кримській платформі. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304861/> (дата звернення: 20.11.2021).
5. Від 2014 і до сьогодні: чим запам'яталася кожна з нормандських зустрічей. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/vid_2014_i_do_sogodni_chim_zapamyatalasya_kozhna_z_normandskih_zustrichey_n1246118 (дата звернення: 24.11.2021).
6. Війська РФ біля України: на що вони здатні та як реагують НАТО і ЄС? | DW | 19.11.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/viiska-rf-bilia-ukrainy-na-shcho-vony-zdatni-ta-yak-reahuiut-nato-i-yes/a-59881879> (дата звернення: 30.11.2021).
7. Ганкевич Р. Під адміністрацією президента відбувся мітинг проти продовження перемир'я на Донбасі, ZAXID.NET, 2014. URL: https://zaxid.net/pid_administratsiyeyu_prezidenta_vidbuvsya_miting_proti

- [prodovzhennya peremirya na donbasi n1313176](#) (дата звернення 20.10.2021)
8. Георгієвський Ю. Мінськ-3: як повернути тимчасово окуповані території?. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/05/30/7181796/> (дата звернення: 29.11.2021).
9. Демченко О. Росії не сподобався український план по Донбасу. «Мінську» кінець? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30944289.html> (дата звернення: 26.11.2021).
- 10.3 Путіним було дуже складно домовлятися – Зеленський. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2834624-z-putinim-bulo-duze-skladno-domovlatisa-zelenskij.html> (дата звернення: 26.11.2021).
11. Забіян В. Мінські угоди: виконати не можна розірвати? | UACRISIS.ORG. *Uacrisis.org*. URL: <https://uacrisis.org/uk/minski-ugody-vykonaty-ne-mozhna-rozirvaty> (дата звернення: 29.11.2021).
12. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797> (дата звернення: 26.11.2021).
13. Загальні узгоджені висновки Паризького саміту в Нормандському форматі 9 грудня 2019 року – Офіційне інтернет-представництво Президента України. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797> (дата звернення: 26.11.2021).

- 14.Зеленський закликав Росію приєднатися до "Кримської платформи" | DW | 23.09.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/zelenskyi-zaklykav-rosiiu-priednatysia-do-krymskoi-platformy/a-59268877> (дата звернення: 20.11.2021).
- 15.Зеленський заявив про безальтернативність Нормандського формату. *Слово i Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/10/12/novyna/polityka/zelenskyj-zayavyv-pro-bezalternatyvnist-normandskoho-formatu> (дата звернення: 26.11.2021).
- 16.Зустріч Путіна й Порошенка завершилася. Розбіжності зберігаються. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/10/17/7041071/> (дата звернення: 24.11.2021).
- 17.Кабінет Міністрів України - Еміне Джапарова: Кримська платформа триматиме наслідки окупації Криму у фокусі постійної міжнародної уваги. *Головна | Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/emine-dzhaparova-krimska-platforma-trimatime-naslidki-okupaciyi-krimu-u-fokusi-postijnoyi-mizhnarodnoyi-uvagi> (дата звернення: 20.11.2021).
- 18.Каплюк К. Слідча комісія ВР: В іловайському котлі загинули і були поранені близько тисячі військових, DW, 2014. URL: <https://www.dw.com/uk/%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%87%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%B2%D1%80-%D0%B2-%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%96-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0>

[%B8-%D1%96-%D0%B1%D1%83%D0%BB%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%96-%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%8F%D1%87%D1%96-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85/a-18009023](#) (дата звернення 20.10.2021)

- 19.Комплекс заходів з виконання мінських угод. ПОВНИЙ ТЕКСТ. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/> (дата звернення: 24.11.2021).
- 20.Комплекс заходів щодо виконання Мінського протоколу – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Комплекс_заходів_щодо_виконання_Мінського_протоколу (дата звернення: 24.11.2021).
- 21.Криваве припинення вогню: загинули десятки людей, BBC, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/06/140627_ceasefire_victims_vc (дата звернення 20.10.2021)
- 22.Кримська платформа | DW | 23.09.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/krymska-platforma/t-56268728> (дата звернення: 20.11.2021).
- 23.Кримська платформа. Декларація – Офіційне інтернет-представництво Президента України. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/krimaska-platforma-deklaraciya-70293> (дата звернення: 20.11.2021).
- 24.Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimaska-platforma->

- pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html (дата звернення: 20.11.2021).
- 25.Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-crimea/3304235-krimska-platforma-pidsumki-ta-perspektivi-poglad-ukrainskih-ekspertiv.html> (дата звернення: 20.11.2021).
- 26.Кримська платформа: підсумки та перспективи – погляд українських експертів. Укрінформ - актуальні новини України та світу.
- 27.Кримська платформа: текстовий онлайн і трансляція. Суспільне | Новини. URL: <https://suspilne.media/157760-krimska-platforma-testovij-onlajn-i-translacia/> (дата звернення: 20.11.2021).
- 28.Кримська платформа: що це і як Москва протидіяла "русофобському шабашу" Зеленського - BBC News Україна. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58279347> (дата звернення: 20.11.2021).
- 29.Кримську платформу вперше додали до проєкту резолюції Генасамблеї ООН – Кулеба. ГОРДОН: Все новини України за останній час. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/crimea/krimsku-platformu-vpershe-vkljuchili-do-proektu-rezoljutsiji-genasambleji-oon-kuliba-1582044.html> (дата звернення: 20.11.2021).
- 30.Кучма розповів, як тривають переговори з сепаратистами, Український Тиждень, 2014. URL: <https://tyzhden.ua/News/115154> (дата звернення 20.10.2021)
- 31.Лавров назвав Кримську платформу “безперспективною русофобською акцією”. Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/08/24/7304849/> (дата звернення: 20.11.2021).

- 32.Лашенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyna/31444921.html> (дата звернення: 30.11.2021).
- 33.Лашенко О. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyna/31444921.html> (дата звернення: 29.11.2021).
- 34.Меморандум про виконання Протоколу за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану президента України Петра Порошенка та ініціатив президента Росії Володимира Путіна, 2014. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/1/123807.pdf> (дата звернення 20.10.2021)
- 35.МЗС та експертна мережа "Кримської платформи" домовилися про співпрацю. Інтерфакс-Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/780559.html> (дата звернення: 20.11.2021).
- 36.Міністерство закордонних справ України - Еміне Джапарова: «Кримська платформа – це рамковий політичний формат, який вже об'єднав національні та міжнародні зусилля з деокупації Криму». Головна | Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/emine-dzhaparova-krimska-platforma-ce-ramkovij-politichnij-format-yakij-vzhe-obyednav-nacionalni-ta-mizhнародni-zusillya-z-deokupatsiyi-krimu> (дата звернення: 20.11.2021).
- 37.Мінськ-2: перспектив зупинки війни на Донбасі не видно | DW | 13.02.2018. *DW.COM*. URL: <https://www.dw.com/uk/мінськ-2-перспектив-зупинки-війни-на-донбасі-не-видно/a-42563502> (дата звернення: 29.11.2021).

38. Мінські домовленості 2015 року • Минуле та теперішнє. *Минуле та теперішнє*. URL: https://mtt.in.ua/slovnyk_minski-domovlenosti-2015-roku/ (дата звернення: 29.11.2021).
39. Мінські угоди в цифрах - BBC News Україна. *BBC News Україна*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/09/160901_minsk_agreements_2years_on_it (дата звернення: 29.11.2021).
40. Мінські угоди не є обов'язковими для України, оскільки не ратифіковані у парламенті - експерт. *Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/politics/1121020-minski-ugodi-ne-e-obovyazkovimi-dlya-ukrajini-oskilki-ne-ratifikovani-u-parlamenti-ekspert.html> (дата звернення: 30.11.2021).
41. Мінські угоди: історія, інтереси, перспективи. *Спільне*. URL: <https://commons.com.ua/uk/minski-ugodi-istoriya-interesi-perspektivi/> (дата звернення: 29.11.2021).
42. Мінські угоди: історія, інтереси, перспективи. *Спільне*. URL: <https://commons.com.ua/uk/minski-ugodi-istoriya-interesi-perspektivi/> (дата звернення: 29.11.2021).
43. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії / В. Філіпчук та ін. *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 2016. С. 11–13.
44. Музика І. МЗС Росії оприлюднило конфіденційні листи Лаврову від Німеччини та Франції. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/world/2021/11/17/498898_mzs_rosii_oprilyudnilo_konfidentsiyni.html (дата звернення: 26.11.2021).
45. На переговорах в Донецьке Кучма заміняв Климкіна – Геращенко, *NB News*, 2014. URL: <https://web.archive.org/web/20140916161253/http://nbnews.com.ua/ua/news/125159/> (дата звернення 20.10.2021)

46. Нормандський саміт у Парижі: як виконується комюніке за підсумками зустрічі. *Слово* *i* *Діло*.
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/23/statija/polityka/normandskyj-samit-paryzhi-yak-vykonuyetsya-komyunike-pidsumkamy-zustrichi> (дата звернення: 26.11.2021).
47. Нормандський саміт у Парижі: як виконується комюніке за підсумками зустрічі. *Слово* *i* *Діло*.
URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/23/statija/polityka/normandskyj-samit-paryzhi-yak-vykonuyetsya-komyunike-pidsumkamy-zustrichi> (дата звернення: 26.11.2021).
48. ОБСЄ зафіксувала артобстріл біля Маріуполя 6 вересня, Радіо Свобода, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26572465.html> (дата звернення 20.10.2021)
49. Офіс президента ініціює зустріч в “Нормандському форматі” з Меркель. Ексглава МЗС: все залежить від Росії. *Інформаційне агентство Українські Національні Новини (УНН). Всі онлайн новини дня в Україні за сьогодні - найсвіжіші, останні, головні.* URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1946541-ofis-prezidenta-initsiyuye-zustrich-v-normandskomu-formati-z-merkel-eksglava-mzs-vse-zalezhit-vid-rosiyi> (дата звернення: 26.11.2021).
50. Офіс президента Франції: Порошенко і Путін потиснули руки і домовились про переговори. *Українська правда.* URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/6/7028225/> (дата звернення: 24.11.2021).
51. Офіс президента: Продовження "нормандського формату" - під великим питанням | DW | 07.11.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/ofis-prezydenta-prodovzhennia-normandskoho-formatu-pid-velykym-pytanniam/a-59748114> (дата звернення: 26.11.2021).

- 52.Піріг В. 14 пунктів мирного плану Порошенка, Zahid.net, 2014. URL: https://zaxid.net/14_punktiv_mirnogo_planu_poroshenka_povniy_spisok_n1_312142
- 53.По версии Москвы, в нагнетании напряженности на границе с Украиной виноват Запад. ERR. URL: <https://rus.err.ee/1608420671/po-versii-moskvy-v-nagnetanii-naprijazhennosti-na-granice-s-ukrainoj-vinovat-zapad> (дата звернення: 30.11.2021).
- 54.Под Славянском террористы сбили вертолет Ми-8 украинской армии, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/pod_slavyanskom_terroristy_sbili_vertolet_mi_8_ukrainskoy_armii (дата звернення 20.10.2021)
- 55.Под Славянском террористы сбили вертолет Ми-8 украинской армии, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/pod_slavyanskom_terroristy_sbili_vertolet_mi_8_ukrainskoy_armii (дата звернення 20.10.2021)
- 56.Попович Д. Зачарований Мінськ: довга дорога до миру. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/12/kolonka/denys-popovych/bezpeka/zacharovanyj-minsk-dovha-dorooha-myru> (дата звернення: 30.11.2021).
- 57.Попович Т. Зустріч у нормандському форматі: бути чи не бути. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3332718-zustric-u-normandskomu-formati-buti-ci-ne-buti.html> (дата звернення: 26.11.2021).
- 58.Порошенко домовився про початок переговорів з РФ з врегулювання конфлікту. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/6/7028251/> (дата звернення: 24.11.2021).

- 59.Порошенко і Путін зустрілися в Мілані, BBC News, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/10/141016_poroshenko_putin_milan_before_vs (дата звернення 20.10.2021)
- 60.Порошенко отсрочил АТО: Украина присоединилась к ультиматуму ЕС, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/poroshenko_otstrochil_ato_ukraina_prisoedinilas_k_ultimatumu (дата звернення 20.10.2021)
- 61.Порошенко про зустріч з Путіним: "Ми підтвердили, що мінські домовленості мають виконуватися", Сьогодні, 2014. URL: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/poroshenko-o-vstreche-s-putiny-m-podtverdili-chto-minskie-dogovorennosti-dolzhen-vypolnyatsya-561709.html> (дата звернення 20.10.2021)
- 62.Порошенко розповів, про що домовилися у Берліні. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2016/10/20/7124194/> (дата звернення: 24.11.2021).
- 63.Почалася зустріч «нормандської четвірки» у Парижі. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/27283546.html> (дата звернення: 24.11.2021).
- 64.Почему бессмысленны контакты с нынешним украинским руководством. Коммерсантъ: последние новости России и мира. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5028300> (дата звернення: 20.11.2021).
- 65.Про платформу | Кримська платформа. Крим – це Україна: сильніші разом! | Кримська платформа. URL: <https://crimea-platform.org/about> (дата звернення: 20.11.2021).
- 66.Протокол за результатами консультацій Тристоронньої контактної групи щодо спільних кроків, спрямованих на імплементацію Мирного плану президента України Петра Порошенка та ініціатив президента Росії Володимира Путіна, 2014. URL:

- <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/123258.pdf> (дата звернення 20.10.2021)
- 67.Путін оцінив закон про особливий статус Донбасу, Сьогодні, 2014. URL: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/putin-nazval-zakon-ob-osobom-statuse-donbassa-neidealnym-no-pravilnym-561718.html> (дата звернення 20.10.2021)
- 68.Путін розповів, який план запропонував план Порошенку, Українська Правда, 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036670/> (дата звернення 20.10.2021)
- 69.Ремовська О. «Дорожня карта» Мінських угод не є інструментом миру – експерт. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28147750.html> (дата звернення: 24.11.2021).
- 70.Рокитна А. Зустріч радників "нормандської четвірки": що відомо. *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/vstrecha-sovetnikov-normandskoy-chetverki-1599810176.html> (дата звернення: 26.11.2021).
- 71.Росія відмовилася від зустрічі глав МЗС “нормандського формату” 11 листопада - Новинарня. *Новинарня - новини України, що воює*. URL: <https://novynarnia.com/2021/11/08/rosiya-vidmovylasya-2/> (дата звернення: 26.11.2021).
- 72.Росія офіційно визнала Порошенка президентом України. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/06/12/7028861/> (дата звернення: 24.11.2021).
- 73.РФ зобов’язалася вивести бойовиків з України в обмін на перевибори і амністію. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/7/7036986/> (дата звернення: 24.11.2021).
- 74.Саміт "Кримської платформи": 46 країн нагадали Москві, що питання Криму не закрито | DW | 23.08.2021. DW.COM. URL:

- <https://www.dw.com/uk/samit-krymskoi-platfomy-46-krain-nahadaly-moskvi-shcho-pytannia-krymu-ne-zakryte/a-58959040> (дата звернення: 20.11.2021).
75. Саміт "Кримської платформи": 46 країн нагадали Москві, що питання Криму не закрито | DW | 23.08.2021. DW.COM. URL: <https://www.dw.com/uk/samit-krymskoi-platfomy-46-krain-nahadaly-moskvi-shcho-pytannia-krymu-ne-zakryte/a-58959040> (дата звернення: 20.11.2021).
76. Ситуація на сході України 01.08.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/08/large/map-nsdc-2014-08-01-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.10.2021)
77. Ситуація на сході України 30.09.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/09/large/map-nsdc-2014-09-30-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.10.2021)
78. Ситуація на сході України 31.08.2014, Слово і діло. URL: <https://media.slovoidilo.ua/maps/nsdc/2014/08/large/map-nsdc-2014-08-31-uk-w3000.jpg> (дата звернення 20.10.2021)
79. Стець А. Про що домовилися учасники «нормандської четвірки» в Парижі. ZAXID.NET.
URL: https://zaxid.net/normandska-zustrich-chetvirki-pro-shho-domovilis-ya-parizh-9-grudnya-2019_n1494334 (дата звернення: 26.11.2021).
80. Стець А. У Парижі відбулися перші особисті перемовини Зеленського та Путіна. ZAXID.NET.
URL: https://zaxid.net/u-parizhi-pochalisya-pershi-osobisti-peremovini-ze-lenskogo-ta-putina_n1494345 (дата звернення: 26.11.2021).
81. Сценарії врегулювання конфлікту на Донбасі. Центр "Нова Європа".
URL: <http://neweurope.org.ua/analytics/stsenariyi-vregulyuvannya-konfliktu-na-donbasi/> (дата звернення: 30.11.2021).

- 82.Тарасенко Н. Міланські переговори П. Порошенка і В. Путіна: результати та оцінки експертів, Центр дослідження соціальних комунікацій НБУВ. URL: http://www.nbuv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=408:milanski-peregovori-p-poroshenka-i-v-putina-2&catid=63&Itemid=393 (дата звернення 20.10.2021)
- 83.Террористи захопили воїнську част в Донецьке, Ліга.Новини, 2014. URL: https://news.liga.net/politics/news/terroristy_zakhvatili_voinskuyu_chast_v_donetske (дата звернення 20.10.2021)
- 84.Тристороння контактна група прийняла рішення про звільнення бойовиками заручників і контроль кордону, Щоденний Львів, 2014. URL: <https://daily.lviv.com/news/polityka/trystoronnya-kontaktna-hrupa-priyniala-rishennya-pro-zvylnennya-boiovykamy-zaruchnykiv-i-kontrol-kordonu-9799> (дата звернення 20.10.2021)
- 85.У Мінську узгодили план дій з припинення вогню, BBC News, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140920_minsk_memorandum_hk (дата звернення 20.10.2021)
- 86.Хотин Р. Перед Міланом: батіг і пряник для Росії від Європи, Радіо Свобода, 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26641181.html> (дата звернення 20.10.2021)
- 87.Хто воює на Сході: хронологія свідчень про російські війська, BBC, 2014. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140902_russian_army_ukraine_debate_vc (дата звернення 20.10.2021)
- 88.Що варто знати про Нормандський формат. Уляна Супрун | Блог. URL: <https://suprun.doctor/kultura/shho-varto-znati-pro-normandskij-format.html?page1008> (дата звернення: 24.11.2021).

89. Як започатковувався Нормандський формат та чим закінчувалися всі попередні перемови. 5 канал. URL: <https://www.5.ua/polityka/yak-zapochatkovuvavsia-normandskyi-format-ta-chym-zakinchuvalysia-vsi-poperedni-peremovy-reportazh-204292.html> (дата звернення: 24.11.2021).
90. Як започатковувався Нормандський формат та чим закінчувалися всі попередні перемови – репортаж. 5 канал. URL: <https://www.5.ua/polityka/yak-zapochatkovuvavsia-normandskyi-format-ta-chym-zakinchuvalysia-vsi-poperedni-peremovy-reportazh-204292.html> (дата звернення: 24.11.2021).
91. Ярмошук Т. «Нормандська» зустріч без очікування прориву. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28063844.html> (дата звернення: 24.11.2021).
92. «ДНР» сама не виживе, за використанням важкої артилерії стежитимуть, а тепло взимку буде – про що розповів в інтерв'ю Порошенко, Сьогодні, 2014. URL: <http://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/dnr-sama-ne-vyzhivet-za-ispolzovaniem-tyazheloy-artillerii-budut-sledit-a-teplo-zimoy-budet-o-chem-rasskazal-v-intervyu-poroshenko-561902.html>
93. «Нормандська зустріч» у Парижі. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2834087-normandska-zustric-u-parizi.html> (дата звернення: 26.11.2021).
94. «Кримська платформа»: найважливіші заяви, які прозвучали з вуст учасників саміту. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-krymska-platforma-zayavy/31424366.html> (дата звернення: 20.11.2021).
95. «Минск-3 – это возврат земель в состав России, включая Киевскую область». *REGNUM*. URL: <https://regnum.ru/news/3306346.html> (дата звернення: 30.11.2021).

- 96.«Мінськ-3» Україна напише разом з «ЛДНР»? | Ваша Свобода, 2019. *YouTube*.
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=T0nFX0Y1Egg> (дата звернення: 29.11.2021).
- 97.«Мінськ-3», або Туманні пропозиції та реальні загрози «плану Сайдіка». *Укрінформ - актуальні новини України та світу*.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2629736-minsk3-abo-tumanni-propozicii-ta-realni-zagrozi-planu-sajdika.html> (дата звернення: 30.11.2021).
- 98.Alexander J. Motyl. What Ukraine Can Learn From Germany's Cold War Divisions, October 3, 2016 <http://foreignpolicy.com/2016/10/03/what-ukrainecan-learn-from-germanys-cold-war-divisions/> (date of access: 30.11.2021)
- 99.Davidzon V. Ukraine rules out a return to Minsk peace talks as Putin tightens his grip on Belarus. *Atlantic Council*.
URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-rules-out-a-return-to-minsk-peace-talks-as-putin-tightens-his-grip-on-belarus/> (date of access: 30.11.2021).
100. Pagano M. Land for gas: Merkel and Putin discussed secret deal could end Ukraine crisis, *Independent*, 2014. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/land-for-gas-secret-german-deal-could-end-ukraine-crisis-9638764.html> (дата звернення 20.10.2021)
101. Wagstyl S. German diplomacy: Dominant by default, *Financial Times*, 2014. URL: <https://www.ft.com/content/82cf774a-1c8a-11e4-98d8-00144feabdc0> (дата звернення 20.10.2021)